THUBAL-CAIN,

SIVE, DE MENSURIS SACRIS LIBER,

Tribus voluminibus distinctus.

DE CUBITO.
DE SATHO.
DE SICLO.

BENEDICTO ARIA MONTANO
HISPALENSI AUCTORE.

TYPOGRAPHUS LECTORI.

EXHIBEMUS *tibi, studiose Lector, non solum mensurarum, ponderum, ac nummorum, quæ in sacris indicantur libris, certam expensamq́; rationem, sed earundem rerum elementa vera, quibus aliorum etiam auctorum, qui aliquid in hoc genere scripsere, sententiam vera æstimatione tenere possis.*

ANTVERPIÆ
Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus
Regius: ad sacrorum Bibliorum Apparatum.
Anno M. D. LXXII.

AVCTOR LECTORI.

FREQVENS à nobis in hoc libro mentio fit quorundam voluminum, ex quibus bona pars rerum, quæ hic disseruntur, collecta est: quorum quia non ita magna copia apud nostros reperiri potest, accidere forsan possit, vt non etiam certa notitia Latinis hominibus constet: quam ob rem operæ precium facturi videbamur, si eorum nomina, quæ hic passim citantur, Hebraicis & Latinis conscripta literis, hoc in loco proponeremus; argumentis etiam indicatis, de quibus in vnoquoque disseritur volumine. Pertinent autem hæc omnia præter septem postrema nomina ad librum traditionum antiquarum, cuius præceptis & institutis, atque explicationibus Scribæ olim ad Synagogam gubernandam vtebantur. Hunc nos Venetiis repertum, perlegimus, non sine magna vtilitate ad multorum in sacris libris locorum explicationem, vt in hoc & aliis nostris legendis scriptis non pænitendo exemplo comperies.

כִּלְאַיִם	CHELAIM	Significat Mixtiones. agitur in hoc volumine de mixturis rerum: vt vini cum aqua, olei cum melle.
שְׁבוּעָה	SEBVGHAH	De iuramento & iurisiurandi ratione omni.
עֵרוּבִים	GHARVBIM	De Heterogeneis, alio genere rerum quæ non rectè ac legitimè commisceri possunt.
בְּרוּרוֹת	BERVROTH	De munditiis: de rebus mundis & immundis, vel ex natura, vel ex contactu.
שְׁבִיעִית	SEBIGHITH	De septimo anno quietis agrorum.
נְזִיקִים	NEZIKIM	De nocumentis, damnis, detrimentis, factis & acceptis.
עָרְלָה	GHARLAH	De præputio, id est, de rebus & personis prophanis.
יוֹמָה	IOMA	De diebus ac dierum obseruatione.
תָּמִיד	THAMID	De iugi & quotidiano sacrificio ac munere.
פֵּאָה	PEAH	De angulo, id est, de agri parte à messoribus prætermissa, & de spicis, &c.
חַלִּי	HHOLI siue HHALI	De placenta, id est, de libis sacris & eorum ratione.
סַנְהֶדְרִין	ZZANHHEDRIN	συνέδριον, de collegis iudicum & magistratibus religionis causa constitutis.
תְּרוּמָה	THERVMAH	De separatione, id est, primitiarum ratione.
קְדוּשִׁים	KEDOSSIM	De sanctis, id est, obligatis Deo, vel damnatis vel segregatis.
נְדִיבִים	NEDIBIM	De Spontaneis, id est, vltrò & sponte oblatis.
עֵדִיוּת	GHEDIVTH	De testimoniis & testibus.
נָזִיר	NEZIR	De Nazaræo, siue votis Nazaræorum.
עַשְׂרִית	GHASRITH	De decima.
עַשְׂרִית הַשֵּׁנִי	GHASRITH HASENI	De decima secunda.
יָדַיִם	IADAIIM	De manibus, vbi multa de purificatione.
כִּכָּר	CHICHAR	De talento, vbi etiam multa de ponderibus.
שְׁקָלִים	SEKALIM	De Siclis, vbi latè disseritur de ponderum ac monetarum vsu.
אֳהָלוֹת	AHOLOTH	De Tabernaculis, id est, de obseruatione festi tabernaculorum.
חֲגִיגָה	HHAGIGAH	De festis & festorum obseruatione.
כְּתוּבוֹת	CHETHVBOTH	De nuptiis & matrimoniorum ratione.
בְּכוֹרוֹת	BECHOROTH	De primogenitis.
עֶרְוָיוֹת	GHERVAIOTH	De turpitudine, hoc est, de illicitis & criminosis.

SVNT prætereà libri alij, in quibus præter disputationes in libros Legis institutas, continentur etiam multa omnium generum argumenta, quos hoc in opere præcipuè citamus: ex his sunt.

בְּרֵאשִׁית רַבָּה	BERESSITH RABBAH	Genesis magna.
שְׁמוֹת רַבָּה	SEMOTH RABBAH	Exodus magna.
וַיִּקְרָא רַבָּה	VAIIKRA RABBAH	Leuiticus magna.
בַּמִּדְבָּר רַבָּה	BAMIDBAR RABBAH	Numeri magnus liber.
דְּבָרִים רַבָּה	DEBARIM RABBAH	Deuteronomion magnum.
מִדְרַשׁ רַבָּה	MIDRAS RABBAH	Homeliarium magnum.
גְּמָרָא	GAMRA	Liber Resolutionum.

BENEDICTI ARIAE MONTANI HISPALENSIS IN LIBRVM THVBAL-CAIN, SIVE DE MENSVRIS, PRAEFATIO.

OPTIMA sanè iam hominum eßet conditio, si ex primo & integerrimo illo naturæ statu, in quo à Deo collocati erant, ij nunquam decidissent. Neq. enim infinitas animi curas quibus conficiuntur, perferrent: sed omnes pari conditione viuerent, ac veluti necessitudine coniuncti non tam sibi se, quàm cæteris natos esse putarent, atque ideò in perpetua quadam vitæ societate permanentes, amplissima, & iucundissima orbis terrarum habitatione æqualiter fruerentur. Agnoscerent quippe eam à summo illo rerum omnium opifice sibi, ea lege, concessam esse, vt in ea singuli, vt par est, viuerent, & omnia ad publicum vsum referrent. atque ex iis nullus omnino eßet qui aliquid proprium, aut peculiare sibi vendicaret, iuxta illud: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis [Genes. 1.] sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ, omniq; volucri cæli, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. & factum est ita. Ea demùm beata hominum vita in hisce terris dici posset, nullisq; laboribus, curis, solicitudinibus, suspicionibus, ac cæteris huiusmodi malis obnoxia esset. Natura enim optima ad viuendum dux, nulli vltra modum, & vltrà quàm ratio postularet, aliquid concederet, atque eadem multiplicem rerum omnium copiam omnibus sua sponte suppeditaret; ac nemo esset, cui illa beneficia sua denegaret. Verùm enimuerò ex quo homines nefaria quadam audacia & temeritate eo fructus genere quod ne extremis quidem digitis attingere fas ipsis erat; & quod eos etiam in perpetua, ac debita obedientia retinere debuerat, nulla diuini præcepti habita ratione, vesci non dubitarunt, ac proinde, per summum scelus diuinum etiam honorem affectarunt; illicò ardens illa rerum omnium occupandarum cupiditas in ipsorum mentibus insedit, atque adeò excreuit, vt communem illum terrarum vsum æquali portione hominibus concessum, impotenti, & insatiabili quodam animi ardore in priuatos vsus conuerterit; ac vi etiam adhibita, humiliores & imbecilliores oppresserit, & quæ iure primæuo illo ac naturali omnium erant, ad nefarios homines, qui omnia per vim sibi licere putant, detorserit. Hinc manarunt immanissima illa & fœdissima vitiorum omnium monstra, quæ deinceps per totum terrarũ orbem (heu malum) graßata sunt. de eo genere sunt: Fraudes, calumniæ, oppressiones, inimicitiæ, rapinæ, & cætera huiusmodi mala, quæ non solùm ipsis hominibus; verùm etiam cæteris rebus creatis, atque hominum causa productis, exitium sunt molita: sicut scriptum est, Dixit Dominus ad Noe, Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate à facie eorum, ego disperdam eos cum terra. Etenim Hebraico [Genes. 6.] verbo HHAMAZZ, pro quo Latini iniquitatem reddunt, omnia iniuriarum & fraudum genera, atque adeò quidquid cum iustitia atque æquitate pugnat, significatur. Vsqueadeo verò immanis hæc cupiditas inualuit, & ita altas in hominum mentibus radices egit, vt non nisi insigni quodam aliis benefaciendi desiderio, & charitate, ab hominum animis euelli possit. Atque ideò inter cætera vitæ Christianæ testimonia hoc, vel omnium luculentissimum fuit, vt sobriè, iustè, piè & castè omnes vitam degerent, ac nemo priuati commodi cupiditate ductus suis rebus priuatim studeret, sed publicæ omnium vtilitatis studio omnes tenerentur, & fraterno quodam amore communiter viuerent: sicut scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, di- [Acto. 4.] cebat aliquid esse suum: sed erant illis omnia communia: diuidebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

At verò inter eam primi illius & integerrimi humanæ vitæ status corruptionem, & spectatam hanc vitæ Christianæ in Dei Ecclesia perfectionem, medius quidam rerum status à diuino consilio decretus, & institutus est, cuius ratione ad diuinæ voluntatis præscriptum diligenter obseruata, hominum societas, atque adeò ipsum hominum genus conseruaretur; sine ipsa verò omnino dirimeretur & periret: qui quidem status rerum à diuina illa lege ortum habuit, qua videlicet, cautum est, ne dominia rerum sibi quisque plura adscriberet, quàm quæ proprio labore, industria, & studio, citra cuiuspiam iniuriam, assequi posset. Ita vt si de rerum vsu & possessione agendum sit, labor, hoc est, industria, studium & opera ius vnicuique statuat ad earum rerum consecutionem quæ sibi aut suis necessaria esse vnusquisque animaduerteret. Nemo verò ex desidia, otio, & segnitie, aliquid consequatur, ac multò etiam minùs ex fraude & iniuria quidquam sibi adscribat: sicut scriptum est, In laboribus comedes ex terra cunctis die- [Genes. 3.] bus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et emisit Dominus Deus Adam de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua assumptus est. Ex hoc autem Dei instituto tum agricultura omnium artium tutissima & innocentissima, si rectè exerceatur, tum reliquæ omnes artes, quæ ad fouendam hominum vitam excogitatæ sunt, prodierunt. Atque hinc nata sunt commercia, ne homines in otio ac desidia hebescerent & languerent, vtq. ipsi non tantùm sibi, verùm etiam aliis consulere, ac sua ope & auxilio, inseruire cogerentur. atque ita mutuis subsidiis earum omniũ rerum, quæ in terra gignuntur, vsus faciliùs comparari posset. Igitur ex illa diuini consilij sententia, qua Adam ex amœnissimo illo delitiarum horto, in quo sine labore omnibus rebus creatis fruebatur, eiectus est, omnes artes, quas industria, diligentia, ac studio consequi quilibet potest, effluxerunt. hinc rerum & operarum communicatio emanauit: perpetuò enim vigebat summi legislatoris edictũ, quo decernebatur, ne quis ijs rebus quas terra sponte sua producebat, illegitimè frueretur, sed vt ex iis vnusquisque vt decebat, tantum sibi sumeret, quantum necessitas ipsius postularet. Hinc pendet etiam omnis illa iustitiæ pars, quæ commutatiua dicitur: hinc illud frequens sacræ scripturæ dictum, vt qui ad nullam rem laborat, is

neque etiam comedat. hinc illud: dignum esse operarium mercede sua, ac beatum esse eum, & bene cum eo actum iri qui manuum suarum labores comederit.

Cùm verò illa, quam iam diximus, cupiditas ita hominum præcordiis inhæreret, vt ad malum iis semper procliues essent, & iucundissima illa vitæ societas priuati commodi ardore & immoderata concupiscentia dirimi cœpisset; necesse tandem fuit eam certis legibus, ac statutis coërceri: & quærendus fuit modus, quando homines ad beneficentiam & liberalitatem incitari nequirent, quo saltem à damno dando, iniuria inferenda, & planè ab omni maleficij genere deterrerentur & auerterentur; ac malorum omnium occasio ipsis eriperetur. Itaque non solùm de singularum rerum naturis, functionibus, & proprietatibus, ne rerum multitudine & varietate homines deciperentur, agi cœpit; verùm etiam ne quis re iure sibi debita fraudaretur, atque ita læderetur. Hinc igitur mensurarum & ponderum, atque omnis accipiendæ, reddendæque pecuniæ modus ac ratio emanauit; quæ quidem omnia ad eum vsum sunt comparata, vt sanctum & inuiolabile, ac omnino indissolubile humanæ societatis & fidei vinculum permaneret. Mensurarum verò & ponderum vsum antiquissimum esse, vel ipsius arcæ à Noë salutis causa fabrefactæ monumenta declarant. Illius enim non solùm ipsa structura, certis modis & formis ex diuino præcepto constitit: verùm etiam certas ac præscriptas quasdam portiones rerum necessariarũ tot animantium generibus, quot in ea conclusa erant, admirabili quadam dispositione, pro loci ratione continuit. Ex his colligere ac certum habere possumus iam tunc temporis quo Thubal musicæ rationem, & Cain fabrilem artem tradebant, mensurarum, ponderumque rationes in vsu fuisse. Neque enim illæ artes, quæ certis formis ac figuris, & quibusdam præscriptis modis constant, imò quæ modos, mensuras, atque omnia instrumenta cæteris artibus parant, citra modorum, & ponderum præcognitam rationem ab ipsis, qui summi appellati sunt, earum magistris, tradi potuerunt. Est igitur extra controuersiam, ponderum, ac mensurarum inuentionem in corrupto, ac deprauato humanæ naturæ statu prorsus necessariam, & commutatiuæ (quam vocant) iustitiæ administram, atque omnium commerciorum arbitram æquissimam, à diuino consilio manare. At verò horum obseruationem sanctam, ac religiosam esse oportere, vel ex eo patet, quòd inter præcipua ac perpetua præcepta enumeratam, & summè commendatam videmus: imposita videlicet huius functionis veluti sacræ, cura ipsis Sacerdotibus, quibus post diuinos ritus, & cultum, hoc etiam munus delatum est.

1.Paral.23. sicut scriptum est, Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana & azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & ad omne pondus atque mensuram. Iam verò quàm graue, quàm atrox, & Deo, & hominibus inuisum scelus sit ponderum & mensurarum deprauatio, vtpote quæ fidem labefactet, humanam societatem dirimat, atque sanctissimum illud ius naturæ violet, cuiuis patet. idque hæc diuinæ scripturæ verba declarant:

Ezec. 45. Prou. 20. Statera iusta, & ephi iustum, & batus iustus erit vobis. Pondus & pondus, mensura, & mensura, vtrumque abominabile est apud Deum. His accedit & illud, ponderum ac mensurarum vsum non solùm ad hominum commercia & consuetudinem, sed etiam ad pleraque alia omnino esse necessarium. eius enim cognitio si desit, non parua afferentur hominibus incommoda & detrimenta. In medicina enim nisi certus constituatur medicamentorum exhibendorum vsus, ac præfinitus aliquis pro ratione corporis infirmi & temporum anni modus, ex præscriptę huius obseruationis defectu tota recuperandæ sanitatis ratio corruit, iuxta illud: Vtere modico vino

1.Tim.5. propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Certum autem modum in huiusmodi rebus adhibendum esse vox illa, modico, apertè docet. At in ædificiis & structuris certam normam, mensuram, & proportionem requiri illud certo argumento est, quòd nihil quod ad eam rem pertineat, in sacris libris, siue à Principibus & Legumlatoribus, siue à Prophetis institutum est, quin simul etiam ponderum, mensurarumque ratio sit diligenter præscripta. Agriculturæ etiam & rei rusticæ ratio, sementis item & plantarum proportiones ex tota hac ponderum & mensurarum cognitione necessariò petuntur. Neque enim aut omnia locis omnibus, aut maiora minoribus conueniunt. Sed certam quandam terræ, seminum, ac plantarum rationem constitui oportet. Id quod ab antiquis fuit diligenter obseruatum: sicut scriptum est,

Leuit.27. Iuxta mensuram seminis æstimabitur pretium agri. Præterea viribus æstimandis, oneribusque imponendis atque omnibus certa quadam, nec fallaci ratione cognoscendis, modus & mensura tanquam certissimus testis adhibetur. Sic enim vires Goliath ex armorum pondere sacræ scripturæ libri pensitandas proponunt. Sic & Dauid viribus illi longè impar ex eo ostenditur, quòd ferendo Saulis thoraci sufficere non posset, atque ideò victoria non corporis viribus, sed eximiæ animi fortitudini, fidei & pietati eius tribuenda sit. Nulla denique in toto orbe terrarum res est quæ finem habeat, ad cuius exactam cognitionem ponderum ac mensurarum ratio tanquam necessaria non afferatur. In itineribus quæ mari, terraque conficiuntur, in spatiis omnibus exactè dimetiendis hoc vnum indicium spectatur. Ac tandem in rerum omnium perfectione certò statuenda nihil aptiùs aut commodiùs, quàm mensuræ definitio adhibetur. Vsqueadeo autem elegans ac necessaria est mensurandi ratio & vsus, vt qualibet in re is adhibeatur, nihil ad eius rei perfectionem amplius requiri posse existimetur. Qua de causa cùm sapientissimè constitutam vniuersi orbis structuram, & iudiciorum Dei admirabilem æquitatem suis omnibus

Sapient.11. constantem numeris Deo gratularetur Sapiens, hæc canebat: Omnia in mensura, numeroque & pondere disposuisti. Igitur cùm tantum, ac tam necessarium in omni rerum genere æstimando mensurarum, ponderum, & nummorum vsum, atque horum omnium exactam definitionem quidam nostræ ætatis viri doctissimi esse intellexissent; longo studio, nec vulgari diligentia & sedulitate, necnon consultis veterum monumentis, ac rebus ipsis diligenter conquisitis, atque vt par est, æstimatis; ea quæ ad legum explicationem, atque ad medicinæ tractationem pertinere ipsi existimabant, ad ponderum, mensurarum, & numismatum genera disertis ac subtilibus disputationibus retulerunt. Qua quidem in re quantùm omnes elaborarint, nemo, qui eorum libros euoluit, ignorat. Quid autem in hac parte præstiterint, & quantum suis laboribus & industria sint assecuti, non est nostrum iudicare. Illud quidem constat, & communi omnium consensu illis hoc tribuitur, eos scilicet, huiusce cognitionis plurimas ac cognitu dignissimas

gnissimas

gnißimas partes esse assequutos, & sua diligentia aliis ad plura & exactiora inuestiganda viam strauisse.

At verò quæ de ponderum & mensurarum ratione in sacris libris traduntur, quanquam non sunt minoris ponderis, & auctoritatis quàm cætera quæ ab aliis tradita sunt, imò verò eò maioris momenti apud quemlibet esse debeant, & maiori etiã sint cognitione digna, quò augustiora & sanctiora sunt, idq. non solùm ob eorũ simplicitatem, verùm, quod maius est, quòd sacra arcana sæpius significent, ac demonstrent: Attamen ab iis qui ante nos in hoc quoque genere scripserunt, aut propter rerum ipsarum vetustatem, aut etiam ob linguarum Orientis imperitiam, aut ob locorum quorundam, qui in sacris literis inter se pugnare videntur, minus accuratam examinationem, neque exactè tractata, aut certè, nostro quidem iudicio, non satis, pro rei dignitate, ac maiestate grauiter conscripta sunt. præsertim verò cùm tota hæc sacra tractatio ad Græcorum & Italicorum generum rationem ab iis sit relata; atque ideò non tam ab ipsis explicata, quàm perturbata videri possit. Neque enim vnius alicuius nationis mensurarum genera cum aliis cæterarum nationum generibus connecti ac componi debent, nisi planè in omnibus, nullis partibus exceptis, conueniant. hoc autem raro admodum contingit. Sed singularum nationum genera ex principio & fundamento aliquo, ab aliqua rerum natura petito, constituenda, aut ex nudato & aperto aliquo resoluenda sunt. singulis autem generibus, vt par est, diligenter examinatis & cognitis, facile est deinceps, quid conueniat, & qua etiã in re alia ab aliis discrepẽt, dignoscere. Quamobrem cùm præter cætera multa quæ à nobis ad sacrum Bibliorũ Apparatum vndique comportata sunt, hanc quoque partem non solùm iucundam, verùm etiam vtilem ac prorsus necessariam sacræ Scripturæ studiosis esse animaduerteremus, quippe quæ ex attenta sacrorum librorum lectione sæpius à sacris auctoribus distincta & obseruata deprehendatur, ac præsertim ex antiquissimo illo libro qui ab Hebræis Misnaioth, à D. autem Hieronymo δευτερώσεις dicitur, Latinè autem Repetitiones Legis appellari potest: dignã certè eam esse existimauimus cui suus etiam in Regio hoc opere locus daretur, vt sacrorum librorum studiosi, atque adeò tota Catholica Ecclesia, cui nosmetipsos ac nostra omnia nos debere agnoscimus, ex nobilissima hac arte, ac nostris hisce laboribus aliquam perciperent vtilitatem. Breuis illa quidem, & propter assiduas occupationes, quibus distinemur, verborum copia & amplificatione denudata Christianæ Reip. exhibetur: attamen ea est quæ ad sanctæ Scripturæ lectionem satis esse potest. Quod si Lectores aliquam hac etiam in parte diligentiam adhibere non grauabuntur; non solùm ad sacrorum librorum intelligentiam, sed etiam ad ea cognoscenda ponderum & mensurarum genera, quæ apud quaslibet nationes obtinent, certissimum sibi aditum patefacient. Vale Lector, & pios hosce labores, quibus nihil omnino efficere conamur, quàm vt homines ad Dei notitiam perducamus, tuis ad Deum precibus adiuua.

THVBAL-CAIN, SIVE
DE MENSVRIS SACRIS.

PRIMAM mensuræ originem, in naturæ communibus generibus antiqui statuere; quæ minimè omnium incerta variis locis ac seculis fore existimarunt. In omnibus generibus, quod maximè sibi constans esse videtur: hordeum est commune, cuius grana temerè, nec secundùm eximium delectum composita non adeò imparia sunt, vt sena simul cōiuncta senis excellant. Ex hac ergo obseruatione effectum esse arbitramur, שְׂעוֹר vt hordeo nomen SIGHVR imponeretur. Idem autem SIGHVR Hebræis, quod Latinè putatio, cogitatio & quantitas significat; fuitq́. & ponderis & mensuræ prima æstimatio, ex hordei granis; sex enim hordei grana simul coniuncta, ea parte, qua crassiora sunt, digitum vnum pollicem constituunt. Digitus verò pollex prima notabilis mensura est, quæ nomen formamq́ue certam sortitur, appellaturq́ue Hebraicè אצבע ETSBAGH. Huius ratio describitur in libro Deuteroseων, à D. Hieronymo appellato, quem nos frequenter citantes Hebraico verbo Misnaioth dicemus, in illo libro tractatu de Chelaim cap. 7. in Paragrapho א, latè de digito disputatur.

Est & alia mensura minor, quàm digitus hic à nobis modò definitus, eam Hebræi vocant ZIITH, mi- זית nimi in manu digiti crassitudinem continens. De hac autem Camhius in libr. 1. Samuel. cap. 21, pag. 318. facie 2. in exemplari Veneto Bombergiano.

Post digitum est TAPHAHH, quatuor digitorum טפח continens mensuram, vt nobis Simon de Casis Mantuanus eruditissimus in Hebraicis disciplinis, Hebræus, re ipsa ostendit: eius mentio est in coronis altaris. Exod. 25, 24. & in mensæ cedrinæ fabrica Exod. 37, 12. vbi noster Interpres quatuor digitos vertit: sed in labri magni descriptione, tres vncias exposuit. 2. Reg. 7, 26. In libris verò Paral. de eadem re agens, palmum reddidit 2. Paralip. 4, 5. Et apud Ezechielem palmum etiam dixit cap. 40, 5. In omnibus his locis definitur à Camhio quatuor digitorum mensura. Hæc dicitur esse medietas. differitur autem de TAPHAHH in li. Misnaioth in tractatu de angulo cap. 3. parag. ג. cap. גָּדֵר Vbi definitur vallum, quo prædium à prædio distinguitur altum decem TEPHAHHIM. Vsurpatur aliquando TEPHAHH pro breui & exiguo alicuius rei modulo, vt Psal. 39, 6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, Hebraicè est, ecce palmares, hoc est, breuissimos & præcisos. sed quod in Threnis legimus: Ergóne comedent mulieres paruulos suos, ad mensurá palmæ? aliam interpretationem desiderat, quæ non refertur ad mensuram: namque Hebraicè, paruulos suos palmatos, est.

קוּט Est & aliud eiusdem mensuræ nomen ZZIT, quæ paulò plus, quàm quatuor digiti, cōtinet, hoc est, quantum vola manus inter carpum & digitos extenditur: cuius mentio fit in Aruch. Definitio autem est in Misnaioth de עָרְלָה GHARLAH cap. 3. paragr. ב. & in eodem libro tractat. de Sabbatho. cap. 13. parag. ה.

Alia quoque inter Hebræos auctores eiusdem mensuræ nomina reperimus, sed non Hebraica, vt ROZ- רוזסנים ZENIM & ROSNIKEMA. quæ quatuor digito- רוסניקמא rum mensuram Auctor Aruch exponit; à quo etiam בטרי BATRI eadem mensura dicitur. Huius mensuræ nomen apud Chaldæos paraphrastas inuenitur.

זֶרֶת Est etiam ZERETH mensura, quæ digitis expansis notatur, ab extremo pollicis vsque ad minimi extremum: hæc constat præcisis tribus TEPHAHHIM, hoc est digitis duodecim. huiusmodi omnino quadrati erat illud ornamentum in sacerdotis pectore gestatum, quod nostra Biblia Latina Rationale iudicij vocant. Cæterùm nomen ipsum ZERETH Interpres noster palmum reddit; atque ita extensum palmum digitisq́ue expansis intelligit. Aliud enim est ZERETH à TAPHAHH superiori: hoc etiam Hispani vulgari lingua palmum vocant, Itali spanna. Et Palæstinus ille impius sex cubitis & palmo procerus fuisse scribitur, 1. Sam. 17. Illum palmũ intelligimus extēsum ex nomine ZERETH Hebraic. Exod. 28, 17. & 39, 9. Et apud Isaiam, Quis mensus est in pugillo aquas, & cælos palmo composuit? Isai. 40, 12. & apud Ezechielem palmus Latinè dictus idem significat, hoc est ZERETH, quæ dimidia pars cubiti est. Ezech. 43, 13. De huius mensuræ definitione differitur ab Helia grammatico in Thesbite in radice זרת. & à Camhio in Dictionario in Radicibus זרת & טפח. Hanc eandem mensuram TEPHAHH SOHHEK, id est, palmum ludētem dici solitá ex Misnaioth didicimus tract. de Gherubim cap. 1. parag. א. in Commenta. vbi alter palmus TEPHAHH GHASTIB, id est palmus laborans, vel formatus, dicitur.

Zereth dimidium cubiti.

טֶפַח שׂוֹחֵק

LEBANA & ARIAHH.

טֶפַח עָצִיב

ARIAHH & LEBANA ædificatoribus nota & vulgata mensura erat, & ad murorum crassitudines, & ad materias etiam notandas. Erant enim lateres coctiles, quorum modus describitur LABANA trium palmorum, hoc est duodecim digitorũ longitudine, mensura videlicet ZERETH, & dimidium longitudinis in latum, videlicet palmi cum dimidio, siue digitorum sex. Huius ratio describitur in Misnaioth libr. tract. de GHARVBIM, siue mixtis cap. 1. paragr. א. ARIAHH verò laterem definiebant quadratum palmi cum dimidio, scilicet longum, & tantũdem latum: de qua in Misnaioth tract. de mixtis cap. 1. parag. ב.

AMA, אַמָּה.

Continet AMA sex TEPHAHHIM, hoc est, digitos quatuor & viginti, frequentissima in omni mensuræ rerum mentione vox, antiquissimaque mensura, ante diluuium etiam solemnis: hac siquidē arcæ Noæ modus à Deo præscriptus est. Gen. 6. Hac vniuersum opus tabernaculi in deserto est definitum. Exod. cap. 23. & 26. & 27. & 30. & 36. & 38. Coturnices in desertum coactæ, non altiores duabus EMATHAIM hoc est, vt noster vertit Interpres, duobus cubitis volasse dicuntur. Num. 11. Sacerdotalium vrbium suburbana millenos in ambitu cubitos ex his continebant. Num. 35, 4. Bis mille cubitorum spacium inter Israelitas, & arcam viarum ductricem erat præfinitum. Ios. 3, 4. Frænum illud, quod subiectionis & deditionis causa victoribus offerebatur, huius mensuræ erat, quale Dauid de manu Palæstinorum accepit. id ab Interprete nostro Frænum tributi est redditum. 2. Samu. 3, 4. Tota etiam templi, atque aliorum, quæ à Salomone perfecta sunt, ædificiorum fabrica, huius mensuræ rationibus commensurata fuit. 1. Reg. 16. & cæteris. Neque verò Hebræis solùm, sed aliis etiam nationibus communis hęc mēsura fuit. Namque lignum ad Mardochæi necem paratum, ab Aman quinquaginta cubitis altum fuisse bis cōmemoratur Esth. 5, 14. & 7, 9. Ezechielis templum sibi ostensum, huiusmodi cubito metiebatur ca. 40. 41, & 42. vsque ad 47. Et Zacharias volumen volans viginti cubitorum longum, & decem latum visum sibi refert cap. 5, 2. Huic rationi inter recentiores cum primis subscribunt Moses Gerundensis in Gen. cap. 6. & in Num. 3, 5. Et Camhius 1. Reg. 5, 28. & Zachar. 5. & 2. Esd. 6, 3. Et ex antiquioribus Ioseph Gorionides auctor Hebraicæ historiæ li. 1. c. 10.

In Misnaioth autem frequens mentio & ratio atque modus huius mensuræ est. Assignant namque veteres aruum quadraginta cubitis quadratum ad sementem סאה,id est, Sathi faciendam tracta. de Chelaim cap. 2. paragr. ב. in Commentariis; eodemque loco paragr. ו. docemur tres sulcos facere duos cubitos: Præterea in tract. de Sebugha cap. 1. parag. ח. scribitur 4. EMAH occupare loci spacium, quod capere possit par boum cum iugo. Idemque legimus in tractat. de Gharubim cap. 1. paragr. א. in Comment.

At verò duplicem cubitum fuisse,alterum legalem, alterum verò communem ex antiquis obseruationibus intelleximus, cubitumq́. Legis certū fuisse,sex videlicet Tepahim siue palmorum, idque indicauit Moses Gerundensis in Gen. ca.6. qua de re constans omnium scribentium ratio est. Alterum verò cubitum communem quinque tantùm palmos continuisse, quantus est vniuscuiusque hominis modus, à cubito ad extremos vsque digitos:atque hunc non certum æqualémue esse posse res ipsa indicat,neque enim eadem omniū hominum mensura est. Vnumquemque verò proprium cubitū suo ipsius modulo & palmo metiri verum est, vt Poeta ait: atque ad eiusmodi cubitum referendum videtur id, quod Moses narrat; Og regis Basam lectum in Rabbath filiorum Amon extare,nouem cubitos habentem longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus: distinguit enim à cubito legali. Cōtinuisse autem videtur lectus ille palmos ferme quinq. & quadraginta communes in longum, & in latum viginti. existimo autem lectum illum fuisse sepulchrum ferreum, cuiusmodi ex ære aut marmore principibus olim cōdendis parabantur. Atque ad hanc distinctionem pertinere arbitramur illud, quod in Misnaioth scriptum legimus: nempe fuisse duplicem cubitum in Susan Habira, Susis, inquam, regia Medorum vrbe. Misnaioth de Chelaim ca. 17.parag. ט. & י. quo loco multa de cubitis vasorum & ædificiorum disseruntur. Atque illi solemni cubito sex Tephahhim continenti nomen à quibusdam fuisse factum אַצִּילָה ATSILA, siue axillam Latinè dicere velimus, docet Camhius in Ezechiel. cap.41, 8. vbi huius cubiti mentio fit. Porrò similes cubitos fuisse in antiquo tabernaculo, & in templo affirmatum legimus in Misnaioth tract. de Beruroth cap. 8. paragr. ו. idque ex illo loco indicatur, vbi legimus: Et hæc sunt fundamenta, quæ fecit Salomon, vt ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mēsura prima sexaginta. Mensuram primam, antiquā tabernaculi interpretamur mensuram. (Mensura prima.)

(Gladius Eglon.) Huiusmodi gladium illum fuisse accepimus, quem in Eglon perniciem sibi parauit Aod longitudine Gomed, quem Chaldæus paraphrastes Gerima, hoc est גומד cubitum, siue brachij membrum. Et Interpretes omnes AMAH exponunt: atque eam mensuram quidam esse affirmāt, quæ Germanicè Dumelna vocatur; (Gomito.) nos autem ex ea voce, Gomed nomen Gomito, quod Italicę mensurę est,factum putamus: locus hic est Iud. 3,16. quo loco vulgata editio Capulum longitudine palmæ manus habet.

גַּרְמִידָה Vocatur & hic cubitus GARMIDA ab expositoribus Psalmo 70. in Midras, hoc est in homeliis, & in Haruc etiam Kal vocatur.

De Cane. קָנֶה.

Continet Cane longitudine sex EMOTH cum ZERETH, hoc est,sex cubitorum legalium cum dimidio. Atque hic est calamus mensuræ ab Ezechiele indicatus. In manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmi. Ezech. 40,3. & cap. 41. & 42. identidem. Idem adnotatur à Camhio in hunc locum,& in Ierem. 31,4. זַלִּיל Hanc mensuram ZZALIL etiam fuisse dictam, auctor Aruc docet.

Kvmah קוֹמָה.

KVMAH humani corporis erecti statura,eaque incerta, certis tamen modulis definitur in singulis hominibus; continet enim circiter tres EMOTH à pedibus ad caput. quòd si erectis pedibus brachia quoque superne sublata tollantur,vnam amplius AMAH adiunget sibi, continebitque quatuor EMOTH. hæc ratio disertè adnotatur in lib. Misnaioth tractat. de Garubim cap. 4. ה. in Comment.

De mensvris incertis.

Fuere & aliæ mensuræ illis temporibus certæ, non tamen communes, sed certis quibusdam artibus vsurpatæ, atque ideò nobis non omnino exploratæ, vtpote quarum ratio nullis obseruationibus excepta tradatur. ad hoc genus referuntur in primis lapides GAZITH, אַבְנֵי גָזִית quorum mensura architectis & murorum artificibus nota erat: id enim verbo ipso indicatum à Camhi & Leui Gersonis filio affirmatur, 1.Reg.5,28.& cap.7,70. GVIRVI etiam in Haruch nomen est incertæ nobis גירוי mensuræ.

Porrò ad hæc continuæ mensuræ genera referri potest illud, quod HHABILAH ab Hebræis dicitur, חֲבִילָה nos manipulum reddere possimus. erat enim earum rerum, quæ in fasciculos colligi, colligarique possunt. eius autem definitionem illam assignant, vt non minus contineat HHABILAH quàm viginti quatuor ZITHIM.ostendimus autem ZITH minimi digiti quantitatem obtinere. huius ratio exponitur in lib. Misn. de GARLAH cap. 3. paragr. ו.

PIZZLA quoque in eodem genere lapis columnæ פִּזְלָה forma rotundus & teres est, digitis altus quadraginta & sedecim longus, in Haruch.

MORBIA corpus est, ex quacunque materia qua- מוֹרְבְּיָא dratum,tribus EMOTH longum,totidem latum, totidem etiam altum, quod cubicum Mathematici dicunt, excepto modo.huius ratio indicatur in lib. Misn. tract. de SEBIGHITH cap.3. parag. ח.

Geometrica ratio.

Est & alia Geometrica ratio, qua terram ipsam plerumq. demetiri solebāt antiqui, siue ambulationibus, siue prædiis & agris metandis operā darent. Huius simplicissima pars PAGHAM dicitur, quam Camhius פַּעַם idem significare cum REGEL, hoc est, pede affirmat, eamq́. duobus TEPHAHHIM definit apud Ezech. in Comm. cap. 41, 6. vbi nos legimus: Latera autem, latus ad latus bis triginta: Hebraicè ad verbum est, Et latera latus ad latus tres & triginta PAGHAMIM. quo in loco Chaldæus Paraphrastes singula ex tribus lateribus vndecim PAGHAMIM fuisse exponit. ex multorum autem locorum collatione PAGHAM pedis vestigium significare obseruauimus.

Huic proximum nomen est TSAGHAD, quod in- צַעַד terpretes PEZZIGHA, hoc est passum siue gressum פְּסִיעָה exponunt. Est autē communis passus nulla certa mensura nobis compertus, quod alij longiores, breuiores alij gressus faciant,neque iidem etiam semper æquales: motus enim animaliū varij sunt, & plerumq. inæquales, tum aliorū ad alia, tum singulorū ad se ipsa relata, iuxta concepti impetus, membrorumque vim. Huius mensuræ obseruatio in lib. Samuelis fit, s. s. e. Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini,sex passus, immolabant bouem & ouem, & arietem. 2.Samuel. cap. 6, 13.

In longioribus autem mensuris prima est BERATH, בְּרַת quam interpretes miliare vnum esse dicunt, tribus in Scriptura locis notatam, in lib. Gen. 35, 16. Et soluerunt ex BETHEL, & fuerunt adhuc quasi BERATH terræ, ad intrandum Ephrata. & Genes. 48, 7. Et ego cùm venirem ex Padā, mortua est super me Rahhel in terra Chenaan in via, in adhuc quasi BERATH terræ ad intrandum Ephrata. Et in li 2.Reg.5,19. Et abiit ab eo quasi BERATH terræ. sic ad verbum, in illis locis legimus. in quibus expositores Hebræi omnes miliare

 interpre-

interpretantur, præcipuè Moses Gerundensis Genes. 35. & 47. Et Camhius in illo 2. Reg. 15. Milliare verò vnum mille EMOTH terræ cótinere testatur Camhius in Ezech. ca. 48, 2. sed in lib. Misn. vnumquodque miliare partibus, quæ DIZZIIM vocantur, mille EMOTH & septem cum dimidia definitur, in tractat. de IOMA cap. 6. parag. ו. Hoc miliare in lib. Haruch CHERUB dictum legimus.

מִיל · רִיסִין · כְּרוּב

Dimidium miliare in lib. Samuel. 1. ca. 14, 16. significari docent expositores, vbi nos legimus, in media parte iugeris quam par boum vno die arare consueuit: Hebraicè ad verbum est, In dimidio sulco paris boum agri. Camhius sic, vt diximus, exponit. Et Chaldæus paraphrastes ait dimidium ambulationis paris boum in agro.

מַעֲנָה · צֶמֶד שָׂדֶה

Est etiam RUZZ dictum spacium terræ 70. KANIM longum: continet autem KANA 6. EMOTH cum ZZERETH, vt docuimus, hoc est 6. cubitos cum dimidio. Erunt igitur RUZZ vel RIZZ (vtroque enim modo scriptum legimus) cubiti quadringenti & quinquaginta quinque. dicitur etiam continere alio mensurandi modo passus ducentos sexaginta & sex, Camhi in Ierem. cap. 31, 4. & Misnaioth de IOMA cap. 6. parag. ו. & tractat. de NEZIKIM. Eodem etiam loco scribitur miliare vnum, septem RIZZIM cum dimidio continere: ex quo consequitur singula ex RUZZIM constare debere, cubitis cétum triginta tribus, & tertia cubiti parte, hoc est palmis duobus. Nam aliàs prior ratio cum posteriore minimè conueniret: vnde nos suspicamur mendum esse in libr. Haruch, quando in Misnaioth duobus locis apertè dicitur septem RUZZIM cum dimidio cóficere miliare vnum: aut si RUZZ eum cubitorum numerum capit, nempe quadringentorum & viginti, hoc pertinere ad magnum miliare, quod alio nomine PARAZZA dicitur, quatuorque ferè miliaribus constare fertur ab Helia, in Thesbithe, & à Mose Gerundense in Comm. Deuter. pag. 137. col. 1. Cuius etiam nominis & rei ratio exponitur in Misnaioth, tractatu de Tham. cap. 3. paragr. ה. & apud illius loci Commentatorem.

רוּס · רִיס · פַּרְסָה

Quædam præterea mensuræ certis modulis notatæ, in rusticæ rei rationibus describendis obseruantur, vt illa, quam vocant SORAH, Latini porcam in aruo atq. hortis dicunt, quam 4. EMOTH latam esse ex antiquis descriptionibus accepimus, in Misnaioth, tract. de CHELAIM cap. 3. paragr. ו.

שׂוֹרָה

Est quoq. aliqua metiendi ratio in arui sulcis: nam qui vult varia in eodem agro semina serere, iubetur inter singula genera spacium trium sulcorum relinquere, quæ ferè iugi in terra collocati quantitas est: Dicuntur auté sulci Hebraicè תלמים Misnaioth de Chelaim. cap. 2. parag. 7.

תְּלָמִין

Illud porrò in mensuræ sermonibus est animaduertendum, duarum magnitudinum mentione facta, significari longitudinem cum latitudine simul, vt docet Camhius de altari æneo à Salomone facto viginti & viginti cubitorum. 1. Reg. 8, 63.

EIUSDEM BEN. ARIÆ MONTANI SARAH, SIVE DE SATO.

PRIMUM cauæ mensuræ nomen ZZEAH, id est, satú, sacras scripturas legentibus occurrit, antiquissimumque sui vsum indicat: quippe Sara tria sata similæ hospitibus exceptis parare ab Abrahamo viro iussa est. Gen. 18, 6. Solet verò ZZEAH in partes minores diuisum, nomina etiam minoribus mensuris facere. Atque idem quoque multiplicatum mensurarum genera efficit.

סְאָה

Initium autem omnium harum mensurarum, quibus liquida & arida expediuntur, gallinæ ouum est, idque commune; quod diuiditur in quinque partes, tanquam vnciolas. Atque ouum, cum quinta parte eius quod capit, mensurá efficit, à quibusdam GHACHAL dictam, cuius mentio in Midras Raba. cap. 9. & in fine Gemara in cap. De eo, qui nauem vendit. De oui autem communis ratione obseruanda traditur in li. Misnaioth, his verbis: Quantitatum & mensurarum fundamenta sunt ouum commune, malogranatum commune, oliua communis, carica siue palma communis, faba communis, lens Ægyptia communis, & hordei granum commune, item pugillus communis: certissimus autem pugillus, qui in publicis mensuris constat, fuit pugillus Ben Betiahh, id est, viri cuiusdam sua ætate noti, cognomento filij Betiahh: hæc docemur tract. de Chelaim. cap. 17. parag. ה. & parag. ו. & paragr. ח. & parag. יא. & יב.

בֵּיצָה · Ouum. · עכל · Malogranata. · Oliua. · Carica. · Lens Aegyptia. · Hordeum. · Pugillus.

De KAB. קב

KAB continet seminis & aridorú portionem, quantam oua XXIIII. capere possunt. Misn. de Chelaim. c. 2. parag. ב. & ט. & quarta pars huius mensuræ, hoc est quantum 6. oua ceperint, dicitur Hebraicè ROBEAGH, Latinè quartum neutro genere dici potest. namque fœminino genere REBIGHITH, hoc est, quarta, LOG, id est lagenæ, partes spectat; quæ mensura in liquidis est. Seminatur auté tritici KABUS vnus in arui cubitis decem cum dimidio quadratis, vt definitur in Misnaioth de angulo. cap. 3. paragr. ו. & 8. paragr. ה. Huiusmodi autem panis & ciborum quantitatem satis ad pastum hominis diurnum esse tradiderunt antiqui, quandoquidem duodena oua satis sunt ad binos pastus singulis diebus, Misnaioth de angulo cap 8. par. ה. & de Chelaim ca. 2. parag. ט. & י. Diuidebatur autem Kabus in partes IIII. singulæ aút partes VI. continebát oua. Atque in lib. Reg. 2. ca. 6, 25. legimus quartá partem stercoris columbarum quinque argenteis venisse, aliquando in Samaria, ciuibus fame ac bello oppressis: hæc eadem confirmantur in Misnaioth, tractat. de Therumoth. cap. 3. parag. ו. & de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comment.

רוֹבַע

ZZEAH SATUM. סאה

Sex KABIM, vnum ZZEAH efficiunt, hoc est, oua CXLIIII. vt docemur in lib. Misn. de PEAH, siue de angulo. ca. 3. parag. א. in Comm. Ibidem etiam in contextu ipso duo ZZEIM XII. KAB. continere dicútur parag. ו. & eodem tract. cap. 6. parag. ו. vbi fascem tritici continentem ZZEAH cum culmis ipsis tantú esse docemur, quantum quispiam sibiipsi humero deferendum tollere potest. Deinde, pro tribus hospitibus Abraham vxorem iubet tria ZZEIM similæ parare. Gen. 18, 6. quo in loco Gerundensis Moses eadem omnino indicat. Idem in Leuit. 22, 14. ZZEAH in quinque partes diuidi solere ait; quarum quintæ mentio, in eodem loco, facta est. Abigail quinque polentæ sata inter alia munera, Dauidi obtulisse commemoratur. Helias dum de vero Dei numine, aduersus superstitiosorum collegia contenderet, canales effodisse dicitur, quantum soli caperent duo sata seminis, id quod noster Interpres quasi duas aratiunculas vertit. est autem illud spacium L. cubitorum in quadro, vt exponit in eum locum Camhius, atque idem etiam in Comment. Ezechiel. cap. 45, 11. Idemque asseritur in Misnaioth in tract. de Chelaim cap. 2. parag. ב. in Comment. & para. ט. in Comm. & in tract. de SEBIGHITH cap 2. paragr. ב. in Comment. Et Misnaioth tract. de Gherubim scribitur centum arui cubitos in longitudinem, & L. in latitudinem facere seminis duo ZZEIM, cap. 1. parag. ו. & cap. 5. parag. ב. & ו. in Comment.

Hæc etiam illa mensura est, quam Helisæus propheta indicabat, cúm prædiceret futurú, vt postero die modius similæ vno statere & duo modij hordei tantidem venirent in foro Samariæ 2. Reg. 7, 1. & vers. 16. & 18.

Erat autem hæc mensura certa vasis forma satis vulgò nota-

gò notabilis, in cuius medio signũ erat expressum, quo dimidium mensuræ ipsius dignoscebatur; vt legimus Misnaioth tract. de Theruma cap. I. parag. I.

Rursus etiam in eodem tractatu scribitur, certam etiam mensuram fuisse dimidium ZZEAH. hoc est, tres Kabos continentem, eodem cap. parag. I. Hanc verò mensuram tempore secundi templi in vsu etiam fuisse declarat Euangelium Matth. 13, 33. Sed antequam Israelitæ terram promissam tenerent, in desertoque agerent, minori vtebantur ZZEAH, quàm post captam regionem Ierosolymamque habitatam, vt traditur in lib. Misnaioth, tractatu de Minhha cap. 7. paragr. א. quo loco VI. ZZEIM deserti v. Ierosolymitana ZZEIM efficere memorantur.

DE EPHAH אֵיפָה siue אֵפִי

Epha siue ephi tria cõtinet ZZEIM, hoc est sata tria: quæ si in Kabos diuidantur, XVIII. conficient Kabos: Eius autem partes apertè significatas in sacra obseruauimus historia; namque Ruth Moabitis, spicis collectis & excussis, quasi Ephi, id est tria ZZEIM inuenisse commemoratur. quod Interpres noster tres modios vertit. Ruth 2, 16. Quòd si ad primas mẽsuræ rationes procedat diuisio, reperiemus in Epha oua CCCCXXXII. contineri. Hæc est autẽ mensura in Euangelio significata trium satorum nomine, Matth. 13, 33. quo in loco interpretatione rem Christus expressit. hanc etiam mensuram intelligimus illam fuisse hordeorum, quam Gedeon in panes coxit angelo se alloquuto proponendos, quamuis Latinè modium legamus, Iudic. 6, 19. Latini enim interpretes Latinis verbis & notis vti studuerunt. In libr. autem Samuelis primo ca. I. hac eadem mensura farinam Anna Samuelis mater tẽplo obtulisse dicitur, quam in Latinis vulgatæ versionis exemplaribus quibusdam, sic legimus indicatam. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ. tres modios cùm legimus, tria sata, vt superius obseruatum est, intelligimus. hæc enim faciunt vnum Epha. In aliis verò etiam vetustis exemplaribus Latinis legitur: In tribus vitulis & vno modio farinæ. atque hæc lectio modium idem esse vult quod Epha. Namq. Hebraicè ita scriptum est, VE EPHAH EHHAD KEMAHH, Et Epha vnũ farinæ. Tantundem polentæ Dauid fratribus in militia agentibus, à Iesse patre ad tribunum deferre iussus est. I. Samuel. cap. 17, 18. Hanc quoque mensuram Isaias 5, 10. nominat, in illa à se prædicta terræ sterilitate: Et triginta modij sementis facient modios tres. Hebraicè est, Et semen HHOMER faciet EPHAH. Quæ sit HHOMER ratio inferius exponetur. Et hæc etiam mensura sæpius ab Ezechiele duobus capitibus repetita, cap. 45. & 46. Et quam mensuram minorem, iræ plenam dixit Michæas cap. 6, 10. hanc ipsam Ephah Hebraicè nominat. Zacharias autem arcana illa visione, per totum quintum caput enarranda, Epha sæpè repetit. De hac etiam mẽsura inter Hebræos auctores agunt Camhius, & Salomon Iarchi. Ezech. 46. in Comment. Chaldaicum autem huius mensuræ nomen est CHAILA, vt in Thargum obseruatur, Prouerb. 20, 10. כֵּילָא

Atque hanc regiam & maximè communem ac celebrem mensuram fuisse, cæterarumque mensurarum omnium rationes continentem, ad publica etiam commercia maximè omnium vsurpatam, tum frequentissima illius mentio in sacris & prophanis rebus mensurandis, tum illud cum primis ostendit: quòd cùm de mensuris, vel æquis, vel iniquis agitur, huius tantum generis tanquã cæterorũ exẽplaris mentio fit. vt Deut. 15, 24. Nec erit in domo tua modius maior & minor, verùm modius æqualis, &c. Hebraicè est, Neque erit in domo tua EPHAH & EPHAH, verùm Epha integra & iusta erit tibi, &c. Et illud Prou. 20, 10. Pondus & pondus, mensura & mensura, abominatio apud Dominum. Hebraicè est, Lapis & lapis, Epha & Epha. Et apud Amosum cap. 8, 5. Quando transibit messis, & venundabimus merces, & aperiemus frumentum vt minuamus mensuram: Hebraica lectio habet, vt minuamus Ephah. Diuiditur autem Ephah in certas partes sui tantùm ratione habita, non satorum, ex quibus componitur.

DE GOMER. עֹמֶר

Gomer decimam partem Epha esse ipse nobis legislator præscriptum reliquit. Sic enim legimus: Dixitque Moses ad Aaron, Sume vas vnum, & mitte ibi Man quantum potest capere Gomor, & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras, &c. Et subiunxit: Gomor autẽ decima pars est Ephi. Exo. 16, 36. Cùm verò Ephah XVIII. Kabis definita superiùs sit, consequitur Gomer vnum Kabum cum dimidio, & quintam Kabi partem capere. Fuit hæc in deserto celebris, ac sæpè reperita mensura, quòd singulis diebus plena Man, in singula capita distribueretur. Exod. 16. sæpè repetitur. Nomen autem accepit à ministerio, quod in singulos dies victum suppeditari, huius mensuræ ministerio contingeret. Inde etiam frumenti manipulo accessit, quod tantum tritici aut hordei contineat, quantum Gomer capiat. de quo scriptum est Leuit. 23, 10. Feretis manipulum spicarum primitias vestras ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino; atque eodem die quo manipulus consecratur: & numerabis ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum. In illo toto loco manipulum vel fasciculum ex nomine Gomer Interpres transtulit. &, Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas illum, &c. Frequens mentio de manipulo, hoc est, de Gomer in sacris libris est. Dicitur autẽ Gomer interpretibus Chaldæis HALAH siue HALTHA. ratio huius mensuræ etiam exponitur in lib. Misnaioth tract. de Halah cap. 2. parag. ו. in Comment. חָלָה הלתא

DE CORO ET HHOMER. כֹּר חֹמֶר

In liquidorum & aridorum mensura recensenda Chor nomen inuenitur eodem sacræ Scripturæ libro I. Reg. 4, 22. Erat autẽ cibus Salomonis per dies singulos XXX. Cori similæ, & LX. Cori farinæ. & proximè sequenti ca. vers. II. Salomon autem præbebat Hiram viginti millia Coros tritici in cibum domui eius, & XX. Coros purissimi olei. Continet autem Corus ZZEIM, hoc est Sata triginta, sicut docemur in lib. Misnaioth tract. de angulo cap. 5. parag. א. in Comm. & tractatu de Chelaim cap. 2. parag. ט. & tractat. de KEDOSSIM. cap. 3. parag. ו. in Comment. & tract. de votis, cap. 8. parag. ו. & Camhius in 2. Paral. 4, 5. asserit duos Coros continere LX. Sata.

Est itaque Corus capax decem EPHAH: siquidem Ephah tria sata continet, vt iam disseruimus. In Geometricis autem rationibus adnotatum est, Agrum coro tritici serẽdum, non minorẽ esse oportere, quàm cubitorum septingentorum & triginta millium. quæ ratio in lib. Misnaioth subducta est tract. de NEZIKIN ca. 3. parag. ו. in Comment.

Camhius diligens rerum obseruator idem esse Cor & HHOMER scripsit, & in Comment. Isai. 5, 10. & Ezech. 45, 10. & 2. Paral. 27, 4. & Ose. 3, I. Propriè verò vim vocis expendentibus HHOMER cumulum nobis significat. Atque in Lege, Si quis voueret agrum, pretio constituto redimere poterat, partitus videlicet in partes capaces singulorum Hhomer, atq. in singularum partium redemptionem L. siclis expensis. Quod verò Hebraicè dicitur Hhomer in illo loco Leuit. 27, 16. Interpres noster vertit triginta modios, quod tantundem est atque Hhomer: nam Hhomer eadem est cum Coro mensura; Corum autem triginta Sata facere docuimus, atque ita triginta modios apud Interpretem nostrum definire conuenit. Idem Interpres alio loco pro Hhomer Corum vertit, quòd idẽ omnino vtriusq. modus sit. Num. 1, 32. sic nostra versio: Surgens ergo populus toto die illo & nocte, ac die altero congregauit cotur-

uit coturnicum multitudinem; qui parum, decem Coros, Hebraicè decem Hhomerim. Apud Isaiam quoq. triginta modios, hoc est Sata triginta, pro Hhomer versum legimus: Et triginta modij sementis facient modios tres, Isai. 5, 10. Hebraicè, Et Hhomer sementis faciet Epha. Iam verò ostendimus Epha esse tria Sata, quos Modios tres noster dicit Interpres. Apud Ezech. etiã pro Hhomer sępè Corũ noster Interpres reddidit. cap. 45, 11. Vulgata versio habet: Ephi & Batus, æqualia & vnius mensuræ erunt, vt capiat decimã Cori partem Batus, & decimam partem Cori Ephi, iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum: Hebraicè sic ad verbum Ephah & Bath ratio vna erit, vt ferat decimum Hhomer Bath, & decimam Hhomer Ephah, ad Hhomer erit proportio eius, videlicet Ephah. Et paulò pòst, vbi nostra versio habet: Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis, sextam partem Ephi de Coro frumenti, & sextam partem Ephi de Coro hordei, mẽsura quoq. olei, Batus olei decima pars Cori est, decẽ Bati Corum faciunt; quia decẽ Bati implent Corum: Hebraicè sic legimus, Hæc sublatio, quã sustolletis sextã Epha ex Hhomer triticorum, & sextam Epha ex Hhomer hordeorũ: Et statutũ olei Bath olei, decimum est Bath ex Coro; decem Bathi sunt Hhomer. Ex quo etiã loco docemur, Hhomer quoq. liquidorum & aridorum fuisse mensuram. Idem etiã nomen Hhomer Hebraicè apud Hos. est, vbi Latinè legimus: Et fodi eam mihi XV. argenteis, & Coro hordei & dimidio Coro hordei. sic enim Hebraica habent: Et emi eam mihi in Hhomer hordeorum & LETHECH hordeorum. Aramæa lingua Hhomer Chiph dicitur, & apud auctorẽ Aruch Ghora, Arabica vt videtur, pronuntiatione vocatur. כּיף גּוֹרָא

De Lethech. לֶתֶךְ

Superiori capite postremùm citatus locus monuit, vt LETHECH etiam rationem expenderemus. Est igitur LETHECH mensura dimidium Cori continens, hoc est quindecim Sata, vt traditur in Misnaioth lib. tract. de Iuramento iudicum cap. 3. parag. ג. Idem etiã indicatur ab auctore Haruch & in Midbar Rabba. & Exod 27. & 37. In eodem lib. Camhius etiam & Salomo Iarchius & Ioseph Hispanus in Comment. Hoseæ 3, 2. eandem omnes rationem confirmant. Et in Misnaioth tract. de Sebughoth cap. 6. parag. ז. idem explicatur. Dicitur autem in loco Misnaioth superius citato, de Sebighith cap. 3. parag. ג. LETHECH esse iustum asini onus. huius etiam mensuræ dimidiam partem certo vase fuisse æstimatam conijcimus ex nomine ARDAB, in lib. Haruch explicato, quod dimidium Lethech significare dicitur: quanquam satis apertè videtur nomẽ non Hebræum, sed Aramæũ esse. אַרְדַּב

כִּלְכַּל Erat etiam CHILCHAL mensura qua fructus decimantur, ter in anno taxanda, Misnaioth tractat. de primitiis, cap. 4. parag. ו.

Est itaque hæc aridorum mensuræ summa ratio.

Ouum diuiditur in quinque partes.

Ghachal	ouum & quintum eius continens.
Kab	quantum viginti quatuor oua, facit.
Quartum Kab	sex ouorum mensura.
Zzeah siue *Satum*	facit sex Kabos.
Ephah siue *Ephi*	tria Sata continet.
Ghomer	decima pars est Epha.
Corus	decẽ Epha capit. hoc est, *Sata* triginta.
Hhomer	idem cum Coro est mensura.
Lethech	dimidium Cori siue Hhomer est.

De quibusdam aliis vasorum & mensurarum minus celebri ratione nominibus.

צל ZZAL, Canistrum vertit Latinus, esse poterat certæ & incertæ mensuræ, vt traditur in libr. Misnaioth, tract. de Theruma cap. 1. paragr. ז. huius mentio fit Matth. 14. de reliquiis fragmentorum, quæ duodecim cophinos implerunt: Namque Syricè dicitur CHVPHA idem quod Hebraicè ZZAL, vnde Cophinum dictum arbitramur. כּוּפָּא

MISPAL vas est ex palmarum foliis, vel ex sparto vel alia huiusmodi plicatili materia contextum, quod asinis, ad aridorum onera ferenda imponitur. In eoque deferri possunt fructuum genera omnia, vt pomorum, frumentorum, nucum & baccarum, terra item, arena, & calx, pix, & cætera: capiebat integrum LETECH, vt definitur lib. Misnaioth, de Sebighith, cap. 2. parag. א. מִשְׁפָּל

KALZZATRA vas coriaceum quatuor Cabos continet, ad vsus vulgares ministerij: cuius rationem in Haruch legimus. קַלְסַטְרָא

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI EZECHIEL SIVE DE BATO.

CONSEQVENS est, vt de liquidorum mensuris disseramus; quæ quanquam ad aridorum rationes referri possunt, habent tamen suam priuatam & vasorum materiam, & nominum interdum etiam obseruationem. Atque huius inuentionem altera vsu ipso priorem fuisse non arbitramur; quippe cùm vini & olei vsum multò quàm tritici & hordeorum posteriorem fuisse existimemus. A prima enim, post Adam hominibus, memoria frugum culturam fuisse constat, hoc est à Caini temporibus. Vini verò & olei ante diluuij tempora, nulla nobis mentio est in sacris libris obseruata. Est autem liquidorum mensura non minùs quàm aridorum sacra, quippe, quæ ad commerciorum rectum vsum instituta sit; & in sacrificiorum & templi ministeriis, ad olei & vini portiones adnotandas adhibita.

Primùm in hoc, sicut in aridorum genere locum tenet gallinæ ouum commune; cuius de partibus, in superiori volumine disseruimus. בּיר

De Log, Logio, siue Lagena, לֹג

Vas in primis effictum est, quantum sex ouorũ gallinę cõmunium testis capi posset, excipiens, cui nomẽ est inditum Log: ex qua voce lagenam dictam existimamus, quanquam nõ omnino cum Log conuenientem, si mensuras conferamus. Huius autem ratio & quantitas traditur in libris antiquis Misn. tractatu de angulo, cap. 8. parag. ה. Vbi etiam adnotatur ex ZZEAH oliuarum immaturarum exprimi quartam partem Log: & ex maturarum eadem mensura medium Log olei exprimi. Idem etiam docemur tract. de Sebighith cap. 4. parag. ט. Atque in eodem lib. tract. de HHALI, cap. 2. parag. ז. dicitur Log continere vigesimam quartam partem ZZEAH. Atqui ZZEAH centum quadraginta & quatuor oua cõtinet, cuius vigesima quarta pars sunt sex. Idem etiam explicatur eodem lib. tract. de Sanhhedrin, cap. 8. parag. ט. & apud auctorem quoque Haruch idem legimus.

Apparet autem Log olim in partes octo, veluti vncias fuisse diuisum. Namque in illo eodem lib. mentio fit dimidij Log, & quartæ & octauæ partis Log. Adnotatur præterea in mensuris liquidorum nomen REBIGHITH, id est quartæ, semper debere ad Log referri. Misnaioth, in tractatu de primitiis cap. 8. parag. ט. & cap. 11. parag. ה. Huius mensuræ mentio fit Leuit. ca. 14, 10. pro qua Latinus Interpres sextarium reddidit, atque etiam 12, 16, 21, 24. versibus.

De hin. הִין

HIN celebris & maximè vulgaris mensura fuit, in vini &

vini & olei rationibus exponendis, quam Interpres noster, eodem nomine Latinis auribus reddidit. Continuit autẽ HIN duodecim Logim, hoc est oua septuaginta duo, vt docemur in lib. Misnaioth tract. de Ghedioth. cap. 5. parag. 1. Atque in sacrificiis huius mensuræ frequens fit mentio, vt Exod. cap. 29, 40. & ca. 30, 24. vbi, quemadmodum iam indicauimus, idem nomen Hin, ab Interprete Latino antiquo est expressum. sed in Leuit. 19, 36. Latinè sextarium, pro Hin est positum; ita vt Latinis harum mensurarum nominibus non semper standum sit, sed res ipsa, ex Hebraica veritate petenda: in cap. verò 23, 13. Hin quartam partem Latinè legimus, Hebraico verbo retento: itidem & Leui. 15, 4. vertitur quarta pars Hin: & eodem cap. ver. 5. Tertiam Hin partem etiam Latinè explicatam habemus. & vers. 7. eiusdem ca. & vers. 9. & 10. Medium Hin vini & olei est: & cap. 28. vers. 5. & 7. Quartam etiã Hin partem, & vers. 14. Mediam Hin & tertiã Hin, & quartam Hin præscriptas videmus. Ezechieli etiam aquæ potus ad sextam partem Hin concessus est. Ezechiel. ca. 4. ver. 11. & c. 45. ver. 4. & c. 46. ver. 5. & 6. & 11. integri Hin mentio fit. & vers. 14. tertia pars Hin commemoratur. Quibus ex locis duo obseruauimus: alterum, Hin diuisionem, vsque ad sex partes, vnde consequitur fuisse mensuram totius Hin & dimidiæ partis, & tertiæ & quartæ & sextæ. Erat autem sexta pars vnum Log, quarta vnum cum dimidio, tertia duo Log, dimidia tria Logim; oportet igitur dimidij Log mensuram etiam exstitisse. Alterum verò quod obseruamus, illud est, partes Hin nunquam in sacris libris notari, etiã ipsius Hin non appellato nomine: id quod omnibus exemplis fit manifestum. nam si quando quarta absolutè dicitur; id de quarta parte Log esse accipiendum, ex antiquorum doctrina, in superiori cap. docuimus.

Hin partes.

De bath siue batho.

Bath siue Bathus in vino & oleo eiusdem omnino mensuræ rationem sequitur, quam Epha, in aridis demetiendis habere obseruauimus, hoc est quantum tria satha; quæ si ad log referantur, singuli Bathi capient logim LXXII. hoc apud Ioseph Hispanum cognomento Abarbenel expositum legimus, lib. 1. Reg. 7, 27. & eodem etiam loco apud Camhium, id quod ab illis ex Ezechiele acceptum existimamus, qui eiusdem vtramque mensuram capacitatis esse, disertis exponit verbis: Statera (inquit) iusta & Ephi iustum, & Bathus iustus erit vobis. Ephi & Bathus æqualia, & vnius mensuræ erunt, vt capiat decimam partem cori bathus, & decimam partem Cori Ephi; iuxta mensuram Cori erit æqua libratio eorum, Ezech. 45, 10. & paulò inferiùs, Mensura quoque olei Bathus olei, decima pars Cori est, & decem Bathi Corum faciunt, quia decem Bathi implent Corum. Mare illud à Salomone in templo consecratum, bis mille bathos capiebat, vt explicatur apertè 1. Reg. 7, 27. Quod verò in codicibus vulgatis nostræ versionis additum est, & tria millia metretas, in Hebraica lectione id non est, in illo loco. atque in quibusdam manuscriptis exemplaribus omnino abest. Legimus verò apud Camhium, vas quod capit bis mille bathos liquidorum, posse tenere ter mille aridorum bathos, eò quòd cumulus ex aridis additus mediæ parti totius excepti, æqualis sit. Cuius rei fortasse significandæ causa, illud, tria millia metretas, ab aliquo est adiunctum. Salomonem quoque Tyriis ad lignorum cæsionem destinatis, viginti mille bathos vini totidemque olei dedisse legimus. Animaduertendum tamen est, in vulgatæ nostræ editionis nonnullis exemplaribus satha scriptum esse pro bathis, decepto fortasse librario, ex affinitate vocum. 2. Paralip. 2, 10. Apud Isaiam, vbi Latinè legimus, Decem iugera vinearum facient laguncula vnam; lagunculæ nomen bathum significare, ex Hebraica lectione, interpretamur, Isai. 5, 10. In libro etiam 1. Reg. 7, 38. legimus singulos ex decem luteribus æneis, à Salomone in templo dicatis, continuisse quadragenos bathos, fuisseque quatuor cubitorum diametri videlicet. Namque vas rotundum quatuor cubitos in diametro habens, quod medium circulum constituit, nouies nouem, in vniuersum, cubitos continet; vt ostendunt ij, qui de cubitorum proportione ad satha disputant. In quibus est præcipuus Leui Gersonides in eundem locum scribens. Atque quadraginta bathi nouies nouem cubitis excipiuntur.

De cor siue hhomer. כור חומר

De Coro & Hhomer iam in superiori volumine est à nobis disputatum; sed illud hoc loco indicare operæprecium visum est, Cori & Hhomer mensurã quæ decem Epha continet, ad liquida etiam expendenda, pertinere. Nam lib. 3. Reg. 5, 11. viginti coros purissimi olei Hyrano regi Salomonis dono obtigisse legimus. Idem etiam affirmat Camhius, in illo loco, & apud Isa. 5, 10. & Ezech. 45, 10.

De cado. כד

Cadus vulgaris olim fuit, sed non certæ ac præcisæ mensuræ, quæ ad commercia expedienda vsurparetur; non erat tamen nimis magnæ, neque exiguæ etiam capacitatis, nimirum quantum aquæ virguncula humeris imponere posset ferendum, sicut scriptum est, Ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filij Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua. Hebraicè est: Et cadus eius in humero eius. Et Gedeonis milites cados huiusmodi inclusis torribus noctu Madianitas aggressi ferebant, quas lagenas noster vertit Interpres, Iud. 7, 16. Atque illa vasa fictilia erant, vt ex eodem cap. liquet. singuli enim repentè suos cados fregere. In eiusmodi cadis farina etiam conseruabatur, vt apud illam viduam Sareptanam obseruauimus. 3. Reg. 17, 12. Viuit Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ, in hydria, Hebr. in cado. Denique ministeriis domesticis vulgare atque frequens vas cadus erat; ideoque ad portandum habilis. Implete (inquit Elias) quatuor hydrias aqua, Hebr. quatuor cados. 1. Reg. 18, 34. Et Salomon, Ante, inquit, quàm conteratur hydria super fontem. Eccles. 12, 6. Huius nominis & vasis meminit Iosephus Gorionides Hebræus scriptor, libr. 1. pagin. 10. col. 1. Est etiam in lib. Misnaioth huius rei mentio facta tractat. de Sebighith, cap. 5. vers. parag. 7. De vase quinque cadorum olei, & quindecim vini, quæ figulis vendere liceret in septimo anno.

Est & alia breuis mensura Hebr. MESVRAH dicta, quam singulis vicibus bibere iubebatur Ezechiel ca. 4, 11. ea trigesimam partem Log capere traditur à Camhio in eum locum. משורה

Fuit & THARVVAD apud antiquos, cochlear magnum duos pugillos capiens, de quo in lib. Misnaioth, tract. de Nezir, cap. 7. parag. ב תרויד

Fuit in vsu & aliud cochlear ligneum, quod ZZIZZ dicebatur, vnciæ ferè capax, vt describitur in Haruch. קיס

KORTOB mensuræ genus fuit, tres oui partes, ex quinque continens; quod in Haruch indicatur. קורטוב

KEPHIZA in lib. etiam Haruch describitur, Aramæum nomen, & centesima pars Cori esse dicitur quadraginta trium ouorum & quintæ oui partis. קפיזא

KANTAR Canthari nomẽ refert; vas erat portatu facile, vbi plenum esset, ideoque non nimis magnæ, at nobis incertæ mensuræ: cuius mentio fit in Beresith Rabba cap. 6. & Semoth Rabba cap. 31. קנטר

Fuit etiam eiusdem aut similis cum superiori vasis vsus quod KANKAN veteres dixerunt. Sæpè est citatum in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda, & in tract. de primitiis cap. 4. parag. 1. & cap. 11. parag. ה. & tract. de Hhalah cap. 2. parag. 1. Et de Ghediuth cap. 5. parag. ם. in Comment. קנקן

Inuenimus & in Elucidario Santis Pagnini, Anbag liquidorũ mensurã nomine Latino quartarij redditam. In Ha- אנבג

טְנִי In Haruch etiam legimus nomen TENI mensuræ esse oua LX. continentis.

שָׁלִישׁ Mensuræ nomen commune est, tertiam partem cuiuslibet mensuræ significans, quod nonnullis certæ mensuræ putatur esse, Psal. 8, 6. Potum dabis in lachrymis, in mensura. Et apud Isaiam, vbi noster Interpres vertit: Et colles in statera, Hebraica habent, in Selis.

שְׁלַחַת SELAHHATH mensuræ cuiusdam liquidorum nomen esse auctor Haruch dicit, cuius tamen definitionem non indicat.

טוּמַן תַּמְנְתָא THVMAN siue THAMNETHA mensuræ genus esse dicitur in Midras Rabba cap. 9. quartarium Latinè quidam dicunt; cuius & in Haruch mentio fit: Aramæum nomen est.

תַּרְקַב THARKAB duos cabos continere, ex ipso nominis etymo indicatur. Legitur nomen in Midras Rabba cap. 9. & Psal. 81. in Midras. nomen ex Chaldæo & Hebræo compositum est.

שַׂרְגַשׁ SARGAS etiam mensuræ nomen est in Haruch, nomen barbarum.

גַּרְבָא GARBA dolium Latinè verti possit, liquidorum certa mensura lignea portatu non difficilis, qualis apud Italos BRENTA; Ezech. cap. 45, 20. Camhius. nomen Aramæum est.

חָבְיָה HHABIAHH vas notæ olim mensuræ quo liquida, ad certam mẽsuram, capi poterant, Misnaioth de votis cap. 8. parag. 1.

בַּרְזִינָא In Haruch prætereà nomen BARZINA legimus, indicata mensuræ, incertæ tamen, significatione. Nobis autem Hispani agrorum cultores, & nomẽ, & rem ipsam ab Harabibus, quorum hæc vox est, accepisse videntur. est autem BARZINA, apud Hispanos, saccus ex funibus sparteis in casses retis modo connexus, qui ad fruges, paleas, culmosque transferendos commodus est. Capit autem tantum, quantũ vel manipulorum vel palearum, vel culmi iumentum dorso portare potest. Interdum vna magna iumento transuersa imponitur. Nonnunquam ad deportationis commoditatem, duæ breuiores vtrimque in onus aptantur.

פַּסְקְטָר PAZZKETAR lebetẽ esse dicunt integri Lethech capacem. Exod. 26, 27. in Thargum. & Midras Rabba cap. 4. Atque hæc de mensuris obscurioribus.

Summa celebrium mensurarum in liquidis ratio.

Ouum gallinaceum.	
Log siue *Lagena*	sex oua continet. diuiditur in partes octo.
Hin	duodecim Login capit. diuiditur in partes sex.
Bath siue *Bathus*	septuaginta duo Login excipit.
Cor siue *Hhomer.*	Corus decem Bathis completur.
Cad siue *Cadus*	vas fictile, quod humero impositum fœmina portare potest.

EIVSDEM BEN. ARIÆ MONTANI EPHRON SIVE DE SICLO,

Volumen tertium.

ANTIQVISSIMA omnium, quas diuina scripta commemorant, monetarum SEKEL est: quæ & nomine suo præcipuam sibi vendicat commerciorum fidei rationem & consuetudinem. Siquidem שֶׁקֶל nomen trahit à verbo SAKAL, quod ponderare Latinè dicere possumus; & SEKEL ipsum pondus etiam non inconcinnè interpretari: fuit enim antiquissima & æquissima etiam monetæ expensio, in qua nihil fraudis aut detrimenti accipi poterat: quandoquidem statera certissima defectus & incrementi est indicatrix. Atque ita legimus Genes. 23, 16. Quod cùm audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulauerat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Atque hoc modo appensum argentum, tametsi non signatũ fuerit neque cusum, nullam omnino fraudẽ admittit. Sed an olim cùm primùm hoc nummi genus extitit, signatum fuerit, incertum adhuc nobis est; nihilque ad cõmunem commerciorum consuetudinem certam statuendam desiderare posse putamus, si id ignoretur, dum de certo ponderis modo constet. Illud autem scimus, non tantùm olim in ipso primo monetæ inuentæ tempore; sed posterioribus etiam longè porrò sæculis, cùm numorum cusorum frequens vbiq. vsus esset, argentum etiam & aurum non cusum in commerciis fuisse receptum, quod vel ex Græco nomine ἄσημον ab Hebræis etiam vsurpatum, manifestè arguitur: de quo legimus in lib. Misnaioth, tract. de decima secunda cap. 1. parag. ב. & tractat. de Ghediuth. 3. parag. ב. Quoniam verò SIKLVS non ad monetas alias cognoscendas modò, sed ad ponderum sacrorum explorandas rationes, nobis aditum aperire potest; quòd horum omnium ipse primus index & tanquam sator quidam sit; ideò primus omnium vt expendatur postulat: se enim rectè cognito, cætera facilè percipienda pollicetur.

Fuit autem iam diu & nostro etiam sæculo, à compluribus de Sicli valore & pondere quæsitum; quorum sententias varias nos, non sine negotio diu examinabamus, donec quemadmodum discernere dijudicareque possemus, maximam cõmoditatem adepti sumus: vbi ipsum verum ac certum Israelitarum Siclum, non casu, sed diuino beneficio & consilio, vt credimus, nacti sumus. Accidit enim dum Tridenti publicæ pietatis causa in Concilio essemus, vt inter alios libros, quos mihi euoluendos proposuissem, doctissimum quendam Pentatheuci expositorem perlegerem, Mosem Nehemani filium Hebræum Gerundensem, qui ante annos quadringentos (nisi me supputatio fallit) in Catalonia floruit. Ille autem in Comment. Exod. 39. multis verbis differens significabat, se non facilè ad Salomonis Iarhhæi, qui ante illum in Gallia scripserat, sententiam, de Siclo accedere; cùm Salomoh affirmasset, Siclum esse dimidiam argenti vnciam. Posteà tamen absoluto iam in omnem legem Commentariorum opere idem Moses Gerundensis capite ad eam rem propriè addito, Sicli æstimationem à Salomone illo indicatam re ipsa doctus ingenuè & apertè, vt viros doctos & veri inueniendi atque docendi cupidos decet, comprobauit. Narrat autem se eo anno, quo illa scriberet, in Palæstinam ex Hispania sacrorum locorum visendi causa naui delatum Acconum, quam nunc Iachan vocant, deuenisse; ibidemque sibi ab incolis ostensum fuisse nummum argenteum antiquissimum, expressis tamen signis & literis conspicuum; in cuius altero latere forma esset vasculi illius, quod Manna plenum in sacra arca ad sæculorum monumentum, Dei iussu & Moysis procuratione fuerat repositum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in fasciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cùm illius Sacerdotali dignitati ab æmulis quibusdam obtrectaretur) postera die populus omnis florẽtem, amygdalaque explicantem vidit, inscriptiones etiam fuisse in eodem nummo Samaritanis characteribus, quę olim communes totius Israelis literæ fuerant, ante discessionem decem tribuum à duabus, lingua planè Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat SEKEL ISRAEL, quod Latinè sonat Siclus Israelis: ex altera verò IERVSALAIM KEDESSAH, hoc est Ierusalem sancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vtpote cusus nomine Israelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus communi concordia Israelis nomen obtinebant; quoque Hierosolyma ipsis

ma ipsis omnibus regia vrbs sanctaque erat; eademque cõmunis omnibus & religionis & publicę rei & monetæ atque literarũ ratio; quæ postea discessione facta, alia atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes ferè scriptores asserunt, ne cum schismaticis Israelitis vllo sacrorum vsu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vsu est, hoc est quadratam, mutatis valdè alterius prioris figuris, adinuenere. Affirmat præterea idem Gerundensis, nummum illum, qui Siclus inscribebatur, sibi in statera pensum dimidiæ argenti vnciæ pondus reddidisse, ostensam quoque alteram monetam dimidiato pondere minorem, iisdem omnino vasis & rami figuris, quæ tamen non SEKEL sed HHASZI SEKEL, hoc est, dimidius siclus diceretur. probari itaque sibi vel maximè Salomonis Iarhhæi, de Sicli pondere & valore, sententiam. Eadẽ verò nocte, qua ipse illius auctoris commentariis perlectis, ad illam postremam, de Siclo in peregrinatione reperto & agnito, narrationem perueniebam, tredecim aurea antiqua Imperatorum numismata, ad amicum quendam doctissimum, ab Archiepiscopo Lestrigoniæ missa, vt interpretarer, accepi, quòd eiusmodi antiquitatum studiosus aliquando fuisse dicerer, ea liberali cõditione proposita, vt si quæ ex illis optarem, apud me retinerem lubenti animo donata. Pręter illa autem tredecim aurea, vnum etiam erat duplo quàm singula ex aureis crassius, maioris etiam formæ, purissimo argento constans; iis denique omnino figuris & characteribus cusum, quæ à Mose illo Gerundensi descripta, superius breuiter à nobis sunt indicata. Quod vbi vidimus, diuinum beneficium manifestissimum interpretati, vnum tantùm nobis retinuimus, cæteris omnibus domino suo, vnà cum explicatione redditis, cui oblati beneficij gratias egimus; non tamen eo tempore numismatis à nobis delecti dignitatem cæteris omnibus in multis aliorum nummorũ millibus præferendam significabamus, quam tandem posteà nostræ optionis ratione exposita indicauimus; id autem numisma plurimis & doctissimis & antiquarũ rerum studiosissimis viris ostẽdimus: idque adhuc ceu pretiosissimũ & amici munus, & certissimum veritatis antiquæ testem magni thesauri loco seruamus; cuius vnius cognitio omnem nobis in ponderum & monetarũ ratione consolidanda veri disquirendi laborem ademit. Namque ad stateram examinatum quatuor integras argẽti drachmas, hoc est, dimidiam vnciam reddit, non vulgaris vnciæ dimidium, sed eius, cuius pharmacopœis, in medica materia expendenda, vsus est: quam semunciam Atticam antiqui dixere; atq. ita verissimum esse comprobatur, quod Iosephus in libro antiquitatum docet, Siclum Atticè tetradrachmi pondus fuisse. Est igitur huius nummi pondus quantus ferè quatuor Hispanorum regalium nummorum, aut quatuor Iuliorum Romanorum ferò, aut Venetorum Mocenigorum duorum, aut Flandrici nummi, qui quatuordecim stuferis, quos vocant, permutatur. Denique hoc nobis antiquissimæ semũciæ, & ad nostra vsque tempora durantis exemplũ est. Appellabatur autem Siclus sanctus, vel sanctuarij Siclus, idem ille, qui in hoc numismate dicitur Siclus Israel: namque Israel sanctificatio Domini factus est, & potestas eius, ex quo ex Ægypto redemptus in populi reique publicæ nomẽ est redactus.

Porrò Sicli illius sancti viginti granorum pondus esse ab ipso legislatore Mose definitur, Exod. 30, 13. Siclus, inquit, viginti obolos habet: & Ezech. 45, 12. eodem modo ait: Siclus viginti obolos habet. quod noster Interpres vertit obolos, Hebraica lingua dicitur GERAH, quod nomẽ ab AGAR verbo, quod cõgregare significat, deductũ volunt Grammatici: alii à GERAR, quod est miscere deducunt, quòd multæ simul eiusmodi argenti portiunculæ inter se mixtæ, exiguã speciem singulæ nec satis notabilem præberent. Fuit autem GERAH illud portiuncula eiusdem ferè ponderis cum siliquæ communis semine; id quod nos, periculo facto, deprehendimus, granis siliquæ viginti in altera Siliquæ semen. stateræ lance, & siclo nostro in altera appensis, ferè enim pondus vtrimque conuenit. Atque ita apud quosdam ex Hebræis doctos legimus, illa quæ vocatur GERAH grana esse HHARVB; quod verò illis HHARVB Arabibus ALHAROB, Hispanis ALGARROVA, & Latinis dicitur siliqua. Itaque GERAH vigesima sicli pars est, quam Chaldæi paraphrastæ perpetuò MEGHA exponunt, hoc est minutum argentum, מְעָא eiusdem ferè ponderis cum minuta Turcarum moneta ex argento, quæ vulgò GHAZPAR siue ASPRO dicitur. ex Chaldaico nomine MEGHA vocabulum Meaja Hispanicum factum arbitramur, quod minuti argentei nummi olim apud nos genus fuit. Atque illud nomẽ quod medicis in vsu est Cheratum dictum, ab illo Hebraico GERAH factum arbitramur; nam Cheratum medicorũ. medici ab Arabibus acceperunt CHERATH: Arabes verò ab Hebræis vocis vicinitate G in C conuersa. Iam verò quibus in locis præcipuè Sicli mentio fiat, ostendamus. Abraham ab Ephron Hethæo agrum sepulchri causa emit quadringentis siclis argenti, hoc est vnciis ducentis, drachmis mille & sexcentis. Gen. 23, 15. Argenti triginta siclis præscripta mulcta est Domino, cuius bos, seruum alterius occiderit, Exod. 21, 32. Siclis etiam redimebatur mulcta præuaricationis & damni dati in sacris rebus; Siclis inquam sanctis, ad arbitrium Sacerdotis numerandis, quanquam in Latina interpretatione legimus duobus siclis. Leuit. 5, 15. Siclis sanctis quinquaginta æstimabatur redemptio voti personalis in viris: triginta verò in fœminis à vigesimo anno vsque ad sexagesimum. A quinto autem anno vsque ad vigesimum maris æstimatio viginti siclorum erat, fœminæ decem. Ab vno mense vsque ad annum quintum, pro masculo dabantur sicli quinque, pro fœmina tres. Sexagenarius & vltrà dabat quindecim siclos, fœmina verò decem. Ager triginta Homer hordeorum capax æstimatus est ad voti redemptionem quinquaginta siclis argenteis. Denique omnis sacra æstimatio siclis sanctis fiebat, sicut scriptum est: Omnis æstimatio tua siclo sanctuarij põderabitur. Siclus viginti obolos habet, Leuit. 27, 3. vsque ad 25.

Pro singulis capitibus, quibus primogeniti Israel Leuitarum numerum superabant, iussi sunt exsoluere, quinos siclos sanctos vicenorũ Gerah siue obolorum. Num. 7, 47. Singula acceptabula argentea à tribubus Israelis oblata centenos & tricenos siclos, hoc est vncias quinas & sexagenas ponderabant. Phialæ verò singulæ septuagenos siclos, id est vncias argenti tricenas & quinas continebat. Num. 7, 12. & deinceps. Atque ita omnium siclorum summa, bis mille, & quadringenti erant in siclo sancto, mille inquam, & ducentæ vnciæ. Primogenitorum summa redemptio erant quini sicli in siclo sancto vicenorum Gerah, qui tamen pro Sacerdotis arbitrio, pauciores esse poterant, ex offerentium facultate æstimata. Num. 18, 16.

Ducentos argenti siclos sacrilegio à se subreptos Ghacam confessus est, Iosuæ 7, 21. Dauid ab Arauna Iebusæo aream altari ædificando oportunam cum bobus argẽto siclorum quinquaginta emit. 2. Sam. 24, 24. Elisæus prædixit satum similæ, postero die emendum siclo, & duo Satha hordeorum tantidem. 2. Reg. 7, 1. Menahhem muneris Assyrio regi dandi causa populo Israelitico quinquagenos siclos viritim imperauit. 2. Reg. 15, 20. Nehemias refert panem, vinum & quadragenos, per singulos dies, siclos fuisse populo à principibus exactos. Nehem. 5, 14. Septem & decem siclis Ieremias agellum in Hanathoth ab Hanamel cognato emit; quod Latinus Interpres vertit septem stateres, & decem argenteos; Hebraicè ad verbum est, septem sicli & decem argentei. Hoc etiam modo æstimamus Ægyptiam quadrigam sexcentis argenteis constituisse non siclis, sed drachmis, hoc est, quarta sicli parte; nam

argenti nomine drachmam non rarò intelligimus; Siclum verò, vbi intelligi oporteat, ipsum nomen appositum indicat.

Sicli variatio. Atque sicli pondus hoc fuit præcisum frequenterq́. in sacris libris indicatum: quod si aliquádo in profanis vsibus maioris ponderis deprehendatur Siclus, id non ex lege, sed ex hominum quorundam principum & diuitum cupiditate ortum existimare oportet, qui duris & difficilibus temporibus, vt pauperiores citius exspoliarent, siclum augebant, accepturi ab iis, quibus frumentum venderet, eiusmodi pecuniam exsoluere coactis, aliâs ipsi talibus siclis cōmuniter in soluẽdo, si quid emerent, non vsuri. Cuiusmodi nefaria fraus ab Amosso vate apertè reprehendẽte improbatur. Audite hoc, qui conteritis pauperem & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Quando transibit mensis; & venundabimus merces; Sabbathum, & aperiemus frumentum vt imminuamus mensurá, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas. At verò huiusmod illegitimorũ siclorum, si quis certam rationem quęrat, nullam planè sibi constantem reperiet, quanquam sunt; qui inter sanctuarij & prophanum & regium siclos, nescio an tam certè, quàm curiosè, distinguant.

Atque nummum illum argenteum, quem Siclum vocamus, primæ domus monetam celeberrimam & Israelitis propriam fuisse, docent antiqui auctores, in lib. Misnaioth de Chelaim, cap. 2. parag. ד. In eodem etiam libro describitur Siclus ille, qui literis Samaritanis inuenitur tract. de Iadaim. cap. 4. ה.

De sicli partibvs.

Prȩter Sicli nummũ integrum tetradrachmon, quod iam descripsimus, alias etiam monetas fuisse ex Sicli ipsius diuisione nomen sortitas (siue signatæ illæ, siue signo carentes fuerint, nihil refert) in sacris libris obseruauimus; Namque dimidij Sicli mentio fit Exod. 30, 13. & 15. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad numerum, dimidiũ Sicli, iuxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet, media pars Sicli offeretur Domino. diues non addet ad dimidium Sicli, & pauper non diminuet. Huius ponderis monetam vnà cum Siclo ipso sibi visam in Ghaco vrbe, iisdem cum Siclo imaginibus signatam, Gerundensis affirmat.

Dimidius Siclus.

Triens. Fuit etiam tertia Sicli pars, quæ sex Gherah cum dimidio & sexto vnius Gherah ponderaret, vt ex libro Nehemiæ cognouimus, vbi scribitur, decernẽdum esse tributum, in singulos annos soluendum, tertiæ partis Sicli ad domum Domini, Nehem. 10, 32.

Quadrans. Quartæ etiam partis Sicli moneta fuit in vsu, hoc est drachma integra, quãtus noster regalis dictus nummus est. Sic enim scriptum legimus in lib. 1. Samuelis, cap. 9, 8. Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti: demus homini Dei; Hebraicè est Sicli argenti.

Porrò, siue auro siue argento, siue etiam ære pecunia exsolueretur, omnis ratio ad Sicli valorem referebatur, vt viginti Sicli in auro, tantum auri esset, quantum viginti Sicli in argento valerent. constat autem ex drachmis & didrachmis antiquis duplex ferè esse auri pondus ad argentũ; nam quæ denarij valore apud nos extãt numismata argentea, singula drachmam ponderant. Eiusdem verò magnitudinis aurea, quæ nobis sunt satis multa expensa, binarum drachmarum pōdus habent. Valor autem auri cum argenti valore collatus, non semper idem est, sed pro principum arbitrio & temporum vsu mutatur frequenter. Tamen vt ex multis temporum exemplis obseruauimus, auri valor super argentum, nunquam ferè minor fuit, quàm decuplus; ita vt pro singulis auri drachmis, argenti, ad minimum, denæ sint reddendæ.

Stater. Iam nunc facilè ex his cognosci potest, staterem Grȩcorum, qui æqualis cum Siclo ponderis est; & didrachmon cum semisiclo, & drachmã cum quarta Sicli parte, ex Hebræorum nummorum & ponderum imitatione fuisse accepta.

De siclo pondere.

Non modò nummorum & monetarum, sed ponderum etiam primum exemplum Siclum statuimus. Etenim cùm de pretio rei alicuius exsoluendo agitur, quacunque materia nummi constent, dummodò Sicli mentio fiat, ad argentei Sicli valorem ratio referenda est, vt paulò superiùs adnotauimus. Cùm verò de pondere mentio fit, ipsum Sicli pondus, hoc est tetradrachmon siue semuncia, repetendum. Aliâs multa absurda, si res aliter æstimata fuerit, consequentur. Neque enim putamus auream monetam aliquam fuisse, quæ Siclus diceretur, neque æream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuisse aureas & æreas monetas, verùm aliis nominibus dictitatas; vt de nonnullis postea explicabimus. Quosdam etiam aureos nummos vicenûm siclorum, quosdam vicenûm quinorum, alios quindenorum in vsu fuisse, quę Minæ partes dicerentur, vt exponit Camhius in Ezechiel. 45, 12. sed certum auri vel æris Siclum eodem nomine dictum, non facilè in antiquorum libris agnoscimus: sed cùm de Siclo auri aut argenti Scripturæ meminerint, pondus ipsum, non valorem esse æstimandũ arbitramur; cuius rei exẽpla aliquot satis aperta subiicimus in lib. Num. 7, 87. Cochlearium aureorum pondus fuisse denûm Siclorum in singula cochlearia, quę noster Interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, sed de pondere omni ex Sicli ratione cognoscendũm indicatur. Nam si (vt quidam volunt) Siclus auri esset, & tantum valeret Siclus aureus, quantum argenteus, hoc est minus auri pondus, quantum videlicet Sicli valorẽ æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argẽteas, & ponderaret ad summum duo Gerah, hoc est grana siliquæ duo. Totum igitur cochlear esset viginti granorum argenti, hoc est ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat esse coclear huius materiæ, quãtúmue thuris caperet eiusmodi cochlear, cùm scriptum sit, & mortariolum aureum appendens decem Siclos plenum incensi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidię vnciæ acceptabulum implere abundè possent. Quam ob rem singulorũ cochlearium materiam auream denos Siclos, hoc est quinas vncias ponderasse interpretamur. Ex quinis autem auri vnciis vix satis commoda cochlearia fieri possunt: quandoquidem non magna sunt, quæ nobis in vsu sunt argentea cochlearia, binarum vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiæ cum quinque auri vnciis collatum, conuenit. Atque ita apertis verbis Scriptura ipsa significat, non de valore cochlearium, sed de pondere auri, illo in loco agi; sic enim ex verbo legimus, in descriptione singulorũ cochlearium: Et cochleare aureũ appendens decem Siclos. & in fine capitis, cùm summa omnium subducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id est simul auri Sicli centum viginti pondere sanctuarij. vt præcedenti versu est annotatum in eodem cap. Illud etiam summum auri pondus, quod ex diuersis munerum speciebus collatum est, ad sedecim milia septingentos & quinquaginta Siclos; sic est intelligendum de pondere, non de valore auri; nam aliâs si valor auri tantùm in illo loco indicaretur; non satis magna prȩda esset, mille sexcenti & septuaginta quinque Sicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni & Centuriones habuerant, sub manu sua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc est, periscelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto fœminarum & virorum numero capta, in quo inuentæ sunt virgines triginta duo mille. locus est in lib. Num. 31, 5. Illam etiam laminam auream, quam Ghacham sibi ex anathemate subreptam confessus est, quinquaginta Siclorum ponderis, non æstimationis rationibus interpretamur. Nam si æstimatione Siclorum argenti exponamus, vix laminã inueniemus dici posse, quæ quin-

quæ quinque Siclis, hoc est duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere sit; satis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et illę inaures Gedeoni ex spoliis Ismaelitarum oblatæ, ad hanc rationem sunt referendæ; vt omnium simul iunctarum pondus fuerit mille & septingenti sicli, hoc est, vnciæ octingentæ & quinquaginta auri, quæ summa est ferè sex mille octingentorum aureorum communium, quos nostro tempore coronatos vocant. Iud. 8, 25. Aurum etiam quo candelabra facta sunt, in pondere expensum scribitur. 1. Paral. 28, 15. Atque hoc modo siclorum, hoc est, semunciarum ratione omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, nisi aliter expressè indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquagenûm siclorum fuisse intelligimus, vncinos ex auro ad valuas tẽpli continẽdas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarum possent. locus est 2. Paral. 3, 10.

Illa porrò, quæ de ferri, chalybis & æris ponderibus aliquando in scripturis leguntur sacris, vbi siclorum nomine significantur; ad hanc etiam rationem sunt à nobis omnino referenda. Quanquam sunt, qui dicãt singula metalla, suos certos habuisse, quibus expenderentur, siclos. Nullum tamen exemplum hactenus obseruauimus, cuius argumento in hanc sententiam concederemus. Quod verò à Salomone Iarchio in Comment. 1. Samuel. 17, 7. scriptum est, qua ratione nobis probari possit, non planè constat; dum ille absolutè pronuntiat omnes siclos, qui apud prophetas referuntur, minarum ponderibus exponendos esse, deceptus fortassè illa re quòd ferrum hastæ Goliath sexcentorum siclorum ponderis in sacra historia descriptum, non satis magnum putauerit tam vasti corporis bellatori viro, cùm tamen nobis nimis etiam magnum videatur ferrum hastæ trecentarum vnciarum; si modò ad lancearum vsum, hoc est, cõfodiendum & transfigendum habile, comparatum sit, nimirùm viginti & quinque librarum: quæ additæ hastæ ad instar liciatorij textorum crassę lanceam efficient, nulli nunc vsuro habilem. Nedum si, vt ille docet, trecentas minas ferro adscriberemus. Illud prætereà quis non modò homo, quantumuis procerus gigas, sed vel elephas portare posset loricæ pondus, quod eodem loco significatur fuisse quinque mille siclorum, si pro siclis minas exponere deberemus? Namque sicli quinque mille, iuxta ponderis à nobis explicati rationem, bis mille & quingentas vncias efficiunt, hoc est, libras ducentas & octo, atque vncias quatuor: quod quantum thoracis pondus sit, nemo est, qui non satis intelligat. Igitur nostra siclorum ratio & satis clara, & omni ex parte communis, cuilibetque materiæ eadem est. Neque verò à proposita re alienum videbitur, vt locorum duorum in sacris libris sententias, quæ pugnare inter se videntur, explicatione adhibita conciliemus: quandoquidem ea non exiguum negotium quibusdam fecisse videmus, adeò vt illa difficultatis euadendæ via fuerit visa commodissima, si quædam siclorum excogitaretur varietas. Est autem, vt quibusdam videtur, locorum pugnantia illa primo Samuelis lib. cap. 24. Dicitur Dauid emisse aream, & boues ab Arauna Iebusæo siclis quinquaginta. & 1. Paral. 21. cùm de eadem re mentio fiat, sexcentis siclis auri iustissimi emisse dicitur. Ergo necesse est quinquaginta siclos illos apud Samuelẽ conscriptos magnos fuisse, qui sexcentos facerent minores; qua tamen nouos siclos cudendi molestia facilè carere possumus, & eodem omnino monetæ genere vtriusque loci exsoluendæ rationi satisfacere, si rem ipsam, quam Dauid est mercatus, omnẽ dimetiamur. Est autem illorum locorum summa explicatio eiusmodi: Dauid primùm de publica salute sollicitus, locum areæ, ad diuinam indignationem hostiis cæsis placandam sibi optatum, ab Araunaque volente oblatum, vnà cum bobus ipsis emit quinquaginta siclis. Viginti enim, aut ad summum viginti quinque æstimari potuit

Explicatio duorum locorum difficilium.

situs areæ, in qua Arauna vnum tantum par boum tritura exercebat; qui locus aræ ad præsentem sacrificiorum procurationem construendæ satis erat. totidem etiam siclis par boum ad sacrificium est æstimatum. Quam rem, vbi Dauid Deo probari cognosceret, impetrata misericordia & clementia, ex sacrificio facto iam edoctus, totum locũ illum, ad Araunam pertinentem, hoc est, totum montem Moriah, ad decreti templi ædificationem, sibi comparandum duxit; eumque sexcentorum siclorum pretio, aurum appendens, emit; atque templo ædificando destinauit. Itaque historia lib. 2. Samuelis, quod de peste immissa per sacrificiorum procurationem celerẽ auertenda ageret, areæ tantùm, in qua ara constructa est, & boum, qui euestigio ad victimam parandam commodè reperti sunt, precium diligẽter à Dauide solutum indicat. Paralipomenωn verò historia, quæ de templi per Salomonẽ ex paterno testamento ac pecunia ædificandi rationibus, in vniuersum agit, non areæ ad aram opportunæ tantùm, sed totius loci precium significat. Id quod ipsorum verborum obseruata ratione, apertè explicari potest. Nam prior locus sic habet: Quid causæ est vt veniat dominus meus rex ad seruum suum? cui ait Dauid, Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Cui cùm gratis obtulisset Arauna aream, & boues, & iuga: respondit, Nequaquam, sed emam precio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues argenti siclis quinquaginta; & ædificauit Dauid altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica, & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel. sic in li. Samuelis. In lib. autem Paralip. non de area solùm, sed de loco areæ & de ara in area constructa, deque periculo facto diuinæ probationis, & de consilio inito ædificandi templi, & apparato opere ac penè cœpto; mentio fit, ita vt manifestè intelligatur maiorem rationem illic haberi templi ædificandi, quàm altaris ad præsentis calamitatis deprecationem positi. Sic enim legimus: Dixit Dauid ad Araunan, Da mihi locum areæ tuæ, vt ædificem in ea altare Domino, ita vt quantum valet, accipias, & cesset plaga à populo. & paulò pòst, Dedit ergo Dauid Araunæ, pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. pro loco, inquit: &, vt Hebraica ad verbum habent: Et dedit Dauid Ornan pro loco siclos auri, in pondere sexcentorum, hoc est, aurum in pondere sexcentorum siclorum. Illud etiam de toto loco, de toto, inquam, monte, hæc exponenda esse confirmat quod in 2. lib. Paralip. cap. 3. scriptum est. Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem, in monte Moriah, qui demõstratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornan Iebusæi. hic nomen loci illi alteri respondet, quod in superiori libro bis indicatum est. illum autem locum parauerat Dauid, cùm esset in area Ornan Iebusæi sacrificans, & euentu ipso cognosceret, Deo locum placere, sicut illic scriptũ est. Protinus ergo Dauid videns, quòd exaudisset eum Dominus in area Ornan Iebusæi, immolauit ibi victimas. Et paulò pòst, dixit Dauid, Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel: distinxit videlicet inter domum & altare. Et præcepit vt congregarentur omnes proselyti de terra Israel, & constituit ex iis lapicidas ad cædendos lapides, & poliendos, vt ædificaretur domus Dei, &c.

Hanc nostram expositionem præterquàm quod lectio ipsa indicat apertè, non obscuris verbis Camhius indicat, atque ex antiquorum doctorum sententia comprobat, in 1. lib. Samuel. 24, 24. Atque hactenus de Siclo, quæ satis videbantur, sunt nobis exposita.

ZZELAGH קֶלַע

Antiquissimi & certissimi Israelitarum nummi siclus & sicli partes sunt; cæteri omnes, ex aliarum gentium commer-

commercio cum nominibus etiam inuecti videntur, namque nomina ipsa aliam linguam produnt, & ponderum ratio varia alias institutiones sui arguit. Quam ob rem in libris Misnaioth tract. de Beruroth. cap. 8. parag. ז. in hanc sententiam legimus: Omnis moneta, in sacris, & extra præter siclos, ad pondus Tyri refertur, & argento aut argenti valore exsoluitur.

Prima autem cæterarum monetarũ, quæ ad Siclum referri potest, dicta fuit ZZELAGH, quod nomen Latinè petram vel saxum sonat: cuius signa quæ fuerint, non memini me vsquam legere; æstimationem verò legimus fuisse duorum siclorum; namque in lib. Misn. tract. de votis, ca. 43. parag. א. scribitur, siclum esse dimidium ZZELAGH. & in tractatu de Sebughoth, cap. 6. par. ז. dicitur; ZZELAGH est duplex SEKEL. Idem dicitur valere quatuor denarios, hoc est quatuor didrachmas; namque hac æstimatione denarium accipiendum esse, res ipsa nos docet, Misnaioth de angulo, cap. 8. par. ב. & de decima secunda, cap. 2. parag. ו. & parag. ט. in cuius loci Commentariis dicitur valere duos siclos: & tract. de CHICHAR ca. 8. par. ז. & de GHERVBIM cap. 5. par. ב. in Comm. Atque hæc ratio est vsitatissimi ZZELAGH, hoc est Tyrii, quod vnciæ integræ argenti pondus habebat. Fuisse autem nec perpetuam, nec vbique constantem hanc ZZELAGH rationem ex varia etiam lectione docemur. Namque in primis paraphrastæ Chaldæi, quẽ siclum Hebraicè vocamus, ZZELAGH reddidere, vt Gen. 23. Exod. 31. & 38. in Thargum. Et in Haruch idem traditur. Et Helias Leuites in Thesbith scribit ZZELAGH, siclum esse argenteum quatuorque valere ZZVZIM. de qua moneta inferius dicemus. Et in lib. Misnaioth, tract. de primitiis cap. 10. parag. ז. & ח. legimus quinque ZZELAGHIM in Galilæa pondus esse decem ZVZZIM in Iudæa: fit etiam mentio de ZZELAGH Neronith, hoc est de ZZELAGH Neronico à Nerone cuso, Misnaioth de Ahaloth, cap. 13. parag. א. & tract. de Chelaim, cap. 17. parag. יב. Inuenimus & factam mentionem ZZELAGH ærei in lib. Misnaioth, de decima secunda cap. 2. parag. ט.

Megha. מעא

MEGHAH monetæ argenteæ nomen satis vulgare fuit; quanquam in sacris libris nusquam quod sciamus vsurpatum. Eius autem põdus sedecim granorum hordei erat, vt definitum legimus in lib. Misn. tractat. de angulo, cap. 8. parag. ח. & ז. & tract. de Sebighith, cap. 1. parag. ב. in Comm. & in tract. de HHAGIGHA, cap. 2. parag. ב. & de Ghediuth, ca. 3. parag. ו. dicuntur duo MEGHOTH grana facere hordei triginta duo communia: & ibid. cap. 1. parag. ז.

Nec verò eandem apud omnes aut semper æstimatiоnẽ idemq. pondus MEGHA fuisse legimus, sed variũ omnino. Nam quanquam frequentissima MEGHA sedecim grana hordei ponderasse dicatur; aliæ etiam eodẽ nomine fuerunt varij ponderis. Inuenimus enim aliquando idem quod GERAH, quam vigesimam sicli partem diximus, à quibusdã æstimari, vt à Camhio 1. Samuel. 2, vers. vltimo. Et ferè semper Chaldæus pro Hebraico GERAH reddit MEGHAH. Et legimus esse in ZZELAGH MEGHOTH sedecim: ex alio autem genere viginti in Misnaioth de decima secunda, cap. 2. parag. ט. & in tract. de Ghediuth, cap. 1. par. ו. legimus MEGHAH esse vnã ex partibus viginti quatuor ZZELAGH. In eodem autem loco scribitur Meghah continere sedecim granorũ hordei pondus. Possemus autem dicere varietatem esse in ZZELAGH magis quàm in MEGHAH ipsa, vt superiùs docuimus, nisi in libris Misnaioth, tract. de decima secunda, cap. 4. parag. יב. legeremus Meghah pondere decem granorum hordei communis; nisi mendosus eo in loco sit codex, & pro יו legatur ו.

Appellatur igitur idem monetæ pondus aliâs MEGHAH, aliâs AGVR, vt docet Camhius lib. 1. Samuel. cap. 2. vers. vltimo in Commentariis, atque etiam GERAH, sed huius perpetua, vt diximus, & constans ratio est, nempe vigesima sicli pars.

KESCITAH קְשִׂיטָה

Kescitah nomen ter, in sacris libris, reperitur. Gen. 33, 19. dicitur Iacob emisse partem agri, in qua fixerat tentoria, à filiis Hemor centum KESSITAH. & eiusdem loci ac pretij mentio fit apud Ios. 24, 32. & Iob à singulis cognatis & amicis singulas KESCITOTH accepisse memoratur. quanquam autem oues aut agnas noster Interpres vertit, & quidã pecudes ipsas fuisse putant, ratio tamen ipsa & doctorũ sententia docet nummorum genus fuisse, cui fortassis agnæ signum impressum erat, vnde & nomen accepisse potuit, sicut à pecude Latini pecuniã dicunt. Illi verò, qui in monetarũ genere hanc partem ponunt, non pluris quàm MEGHA æstimant. videtur autem nomen Arabicum esse, vt inter antiquissimos doctores nomine Ghakibæ scriptũ legitur in hanc sententiam: Cùm in Arabiã venissem, audiui, id quod nos MEGHAH dicimus, KESCITAH ab illa gẽte vocari. Noster Interpres, si modò ouem aut agnam pro pecude ipsa dixit, secutus videtur Onkelosum Paraphrasten, qui in eadem significatione Chaldaicè interpretatus est HHORPHAN.

Zvza זוזא

Quandoquidem non rara in his nostris Commentariis, & frequens in veterum libris mẽtio fit ZVZIM; operæpretium facturi videmur, si de eo etiam genere, ea quæ magis probari possunt, dicamus: Atque nomẽ ipsum nobis nihil suppetiarum ad explicandum affert; quippe Chaldaicum, & nihil cum thematis Hebræi significatione commune, vt arbitramur, habens. fuisse autem argenteam monetam auctor est Helias in Thesbithe radice דנר, & in radice זוז, eumque quartam partem sicli esse dicit. idemq. Camhius affirmat. Apertè autẽ hanc rem indicat Chaldęus paraphrastes, qui 1. Samuelis lib. cap. 9. pro quarta sicli parte ZVZA reddit: Camhius etiam in Ezechiel 45, 12. pondus drachmæ ait esse ZVZA; in lib. autem Misnaioth tract. de angulo cap. 8. parag. ח. definitur, victus annuus honestus homini pauperi ducentûm ZVZIM; quæ qui habeat, mendicare non possit, aliâs excommunicationis pœnam ipso iurę subiturus. Et in tractatu de primitiis, cap. 10. parag. ח. legimus decem ZVZIM ponderis Iudaici facere quinque ZZELAGHIM Galilæos in pondere, vnde ZZELAGH Galilæum didrachmum fuisse argumentamur. prætereà tract. de Nezichim, cap. 4. parag. א. quinquaginta & quinque ZVZIM facere dimidium MENAH.

De MINAH מָנֶה siue מְנֵה

Minarum etsi antiquum fuisse nomen, & vsum acceperimus, rationem tamen variam pro temporum & locorum oportunitatibus adnotauimus. Antiquitatem quidem omnino cõcedunt auctores, in lib. Misnaioth, tract. de Sebighith, cap. 1. parag. ב. in Comment. afferentes Mosis tempore minarum vsum fuisse. Sunt qui inter sacram & vulgarem distinguant, sacramque vulgari duplo maiorem constituant, vt Camhius in Ezech. 45, 12. Est autem dicta MINAH vel MENAH vel MANEH (his enim modis pronuntiatur) à numerando, quòd numeris certis conficeretur, non solùm pondere, quanquam & pondus certum habuerit, atque in aurificum vsu ponderis magis quàm numeri habebatur ratio. Idque ex eo probatur, quod scriptum est, Salomonem fecisse trecentas peltas ex auro probato, trecentasque auri minas vnã peltam vestiisse. 1. Reg. 10, 17. Dicta ergo videtur mina ex eo, quòd certum nummorum numerum continens, facilem ad numerandum rationem statueret, in magna summa. Quanta autem fuerit minarum æstimatio, productis ex antiqua lectione definitionibus, docebimus. In lib. Misnaioth tract.

de angu-

de angulo, cap. 8. parag. ח. & ז. legimus minæ pondus denariorum centum fuiſſe, & denarios ſingulos ſex MEGHOTH continere, & ſingula Meghoth ſedecim granorũ hordei communis pōdus habere. Idem etiam ſcribitur in tract. de Sebighith cap. 1. parag. ב. & tract. de decima ſecunda, cap. 4. par. יב. & tract. ca. 1. par. ג.ד.ב. & ca. 5. par. א. dicitur valere centum ZVZIM, & tractatu de Nezichim cap. 4. parag. א. atque in tractatu de Chethuboth, modò citato dicitur, Arras vxoribus, quæ viduæ vel aliàs non virgines ducuntur, minæ valore taxari: Virginum verò arras ducentorum eſſe, videlicet ZVZIM, hoc eſt duas minas. De æſtimatione quoque minę eodem modo, quo diximus, agitur in lib. Miſnaioth, tractatu de Hagigah, cap. 1. parag. ב. & de Ghediuth cap. 3. parag. ג. Comment.

Atque hoc pondere expenſum fuiſſe, non ſolùm argentum, ſed aurum etiam, ex ſacris libris docemur. Namque illæ peltæ Salomonis tricenis minis auri munitæ ſunt. Et Eſdras narrat à ciuibus ad templi opus fuiſſe oblatas argẽti minas quinquies mille. Eſdræ cap. 2. verſ. 69. Et à principibus familiarum argenti minas bis mille in theſaurũ datas, legimus apud Nehemiam 7, 71. Fuiſſe etiam minam æream, legimus in lib. Miſnaioth, de decima ſecunda, ca. 2. parag. ז. Verùm apud Ezechielem magnæ cuiuſdam minæ deſcriptionem reperimus, illis verbis: Viginti Gerah ſiclum faciunt: Porrò viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli minam faciunt. ex quo colligitur, minam illam ſexaginta ſiclis conſtitiſſe, hoc eſt drachmis ducẽtis & quadraginta. Illá verò diuiſam fuiſſe in partes, quartam quæ quindecim ſiclos contineret, & tertiam, quæ viginti, & tertiam cũ duodecima portione quæ viginti quinque ſiclis expenderetur. Ex harum autem partiũ collatione & oppoſitione variæ proportiones in addendo & detrahendo pondere vel pretio confici poterant. Nam ſi viginti quinque ex altera ſtateræ parte quindecim opponantur, efficietur in altera ſexta pars minæ, hoc eſt decem. Si opponantur viginti, efficietur duodecima pars minæ, videlicet quinque; ſi viginti quindecim opponamus, idem fiet. Rurſus etiam in collationibus, hoc modo fit; Additis viginti quinque quindecim emergunt quadraginta, hoc eſt duæ tertiæ ex mina; coniunctis verò viginti & viginti quinque, fiunt duæ tertiæ & duodecima. Deinde viginti & quindecim efficiunt medium cum duodecima; quindecim verò repetita efficiunt mediam minam; viginti quinque repetita mediam cum ſexta efficiunt. Atque hanc ab Ezechiele deſcriptam cum partibus ſuis, minam vulgarem fuiſſe, Camhius docet Ezech. cap. 45, 12. hanc verò duplam ſacram appellari minam, ait. Idem etiam agnoſcit antiquorum traditionem, qui dicunt minam communem fuiſſe viginti quinque ſiclorum, hoc eſt centum ZVZIM. Quod ſi illorum auctorum perpetua ratio eſt, Ezechielis locum interpretari hoc modo rectè poſſumus: Siclus erit obolorum viginti; mina erit viginti ſicli, hoc eſt drachmæ centum & viginti, & quindecim pertinebunt ad minam: nam viginti erunt quatuor quintæ, & quindecim erunt tres quintæ partes ex mina vel media cum decima parte; atque ita compoſitis rationibus, vt ſuperiùs docuimus, poterit partitio vſque ad decimas procurrere.

Minæ dimidium. פְּרָס Fuit etiam pondus dimidium minæ, hoc eſt quinquaginta drachmarum pondere, quod PEREZZ vocabatur, Miſnaioth de angulo, cap. 8. parag. ח. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. ב. Comment.

לִטְרָא Chaldæus nonnunquam pro mina vertit ſuo idiomate LITRA. ſic enim ſcriptum reliquit 1. Samuelis. lib. facit LITRA vna aureos cẽtum Hebraicis. Idem 1. Reg. 1, 17. & in Ierem. 3, 9.

Nonnunquam Chaldæi expoſitores nomen SEKEL, id eſt Siclum interpretantur minam; vt Eſd. 2, 69. & Nehem. 7, 70. Et idem annotat Camhius 2. Paralip. 9, 16. Refertur quoque ratio hæc in Miſnaioth tract. de Nezichim cap. 4. parag. א. Atque hactenus de antiquioribus nummis & monetis: Iam verò deinceps de alio nummorum vel minùs antiquo, vel minus conſtanti genere, breuiter diſſeremus.

ARGENTVM. כֶּסֶף

ARGENTI nomen nulla certa definitione poſitum pecuniam, vt apud Græcos olim, & apud Gallos hodie ſignificat; vnde fit vt incertæ notationis ſit, niſi numeralem aliquã adiunctam rationem habeat, vt tres vel quatuor, &c. Gen. 23, 9. vbi Latinè legimus, Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis; Hebraicè eſt, argento completo. Et paulò inferiùs, Dabo, inquit, pecuniam pro agro; Hebraicè dicitur, dabo argentum. Et appendit pecuniam, quam Ephron poſtulabat; appendit argentum. Et eodem libro cap. 43. verſ. 22. Latinè legimus: Sed & aliud attulimus argentum, vt emamus quæ nobis neceſſaria ſunt. Verumenimuerò, cùm argento certus numerus adnotatur, varia etiam adhibetur æſtimatio. Nam quæ 2. Samuelis 18, 11. ſcriptum eſt, Et dediſſem tibi decem argenteos: quo loco Interpres Latinus Chaldæum paraphraſten ſecutus expoſuit ſiclos. Et Camhius lib. Reg. 2. cap. 12. verſ. 4. & 5. nomen argenti ita interpretatur, vt tres argenteos dimidium ſicli faciat. Idem affirmat Comment. in Ierem. 32, 9. Sed communis & vulgata magis argenti ratio illa eſt, quam antiqui auctores in lib. Miſnaioth deſcribunt. ab illis enim traditum accepimus eam monetam, quæ argentum vocatur, quæque certum numerũ admittit, tempore Moſis pōdus habuiſſe trecentorũ & viginti granorum hordei. In templi verò ſecundi tempore, auctam fuiſſe vſque ad pondus trecentorum & octoginta quatuor granorum, atque eandẽ cum ſiclo rationem obtinuiſſe. hæc legimus in lib. Miſnaioth, tract. de Bechoroth cap. 8. parag. ז.

DENARIVS דִּינָר

Denarium argẽteum & aureũ in vſu fuiſſe apud Iudæos, Helias in Thesbithe docet, radice דָּנַר. Et Moſes Gerundenſis in Exodũ pag. 72. col. 4. & Chaldæus paraphraſtes 2. Reg. 5, 5. & Miſnaioth de angulo cap. 8. parag. ז. & tract. de decima ſecunda cap. 2. parag. ו. & cap. 14. parag. ט. Valuit autem denarius ſex MEGHOTH, hoc eſt grana hordei nonaginta ſex, vt exponitur in lib. Miſnaioth, tractatu de Sebughoth cap. 6. parag. א. in Commentariis.

Deinde alium etiam denarium maiorem indicatum obſeruauimus in lib. Miſnaioth de decima ſecunda, cap. 2. parag. ט. & tractatu de Chethuboth cap. 5. parag. ז. vbi dicitur denarius argenteus eſſe quarta pars ZZELAGH, atque idem denarius diuidi ſolere in quatuor partes certis numiſmatis argenteis notatas. Idem deſcribitur in iiſdem libris tract. de Ghedioth, cap. 1. parag. ו. & de votis cap. 3. parag. א. & de Nezichim cap. 4. parag. א. & poſteriori tract. de Nezichim, tract. 2. ca. 4. parag. ג. & de Gheruaioth cap. 4. parag. ז. Comment. Denarii partes quatuor.

Hunc autem exiſtimamus eſſe denarium diurnum, qui æqua ruſticæ operæ merces fuiſſe, in Euangelio indicatur, Matth. 18. Ex iiſdem verò tractatibus & locis, accepimus denariũ aureum valuiſſe viginti quinque argenteos. Aureus numerus.

DRAKMON. דַּרְכְּמוֹן

Drakmon ſolidus nummus argenteus fuit ſedecim granorum hordei, vnde Drakmon apud Græcos nomen accepiſſe arbitramur; quanquam non idem pondus ſit vtriuſque. Huius nomen Arabicum eſt Darhaam: deſcribitur autem eius ratio in lib. Miſnaioth, tract. de Chethuboth cap. 5. parag. ז.

Eiuſdem ferè nominis vna tantùm litera CH, in vicinam K eſt mutata, DARAKMON aureus nummus Eſdræ & Nehemiæ tempore, ad templi ſarta tecta paranda viritim oblatus, Eſd. 2, 69. & Nehem. 7, 69.

IZZAR אִסְתְּרָא אסר ASSARION, ASSIS.

Peregrinum etiam & nominis & nummi genus fuit IZZAR æreum vt putamus, quod fuit valoris nonagesimæ sextæ partis ZZELAGH. vt docemur in lib. Misn. tract. de decima secunda cap. 3. parag. ג. & ca. 4. parag. ג. & ח. & tract. de Gittim. cap. 1. parag. א. & tract. de Nezichim cap. 8. parag. ו. Et in posteriori tract. de Nezichim cap. 4. parag. ח. Et de GHERVAIOTH. cap. 4. parag. ו. Scribitur etiam duo IZZARIM facere pondium vnum. In eodem libro tract. de decima secunda cap. 4. parag. ח. & hoc pretio dicitur emi solere malogranata vndecim, vel ficus centum, vt legimus in Misnaioth de angulo cap. 8. parag. א. in libro Midras VAIKRAH RABBA fit mentio huius IZZAR, sub æstimatione minoris monetæ, qualē grossum nunc vulgò dicimus; & in lib. Haruch. Atque hanc monetam in Euangelio significatam arbitramur, Matth. 10, 29. Nónne duo passeres asse veneunt? Græcè legimus ἀσσαρίου eadem ferè voce cum IZZAR, cùm ס litera aliis per duplex s s, aliis per zz pronuntietur, dum ad aliarum linguarum scripturam refertur.

PONDIVM ITALICVM. פוּנְדְיוֹן איטלקי

Inter externos nummos Pondium quoque Italicum in vsus receptum est, quod duobus AZZIRIM, hoc est assariis constabat: cuius mentio fit in lib. Misnaioth tract. de Chelaim ca. 17. parag. יב. Et de Nezicim tract. 2. cap. 4. parag. ח. & in Comment. de Ahaloth cap. 3. parag. א. & tract. de angulo. cap. 8. parag. א. in Comm. * & in eodem capite, parag. ז. legimus duo vulgaria pauperiorum prandia emi solere pondio vno. Idque etiam exponitur in tract. de decima secunda cap. 4. parag. ח. & tract. de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comment. Et tract. tertio de Nezicim cap. 5. parag. ט.

AZZPER אַסְפָּר MAZZPARIM מַסְפָּרִים

Asper monetæ iam diu apud Orientales in vsu nomen, est vnius denarij valore, vt docemur lib. Misnaioth de decima secunda cap. 2. parag. ט. & in tract. de Ghediuth ca. 1. para. ו. dicitur esse nummus Græcus.

Est & aliud argenteæ monetæ genus MAZZPERIM olim dictum in plurali numero, quæ verè erat vigesima pars ZZELAGH: estque idem illud, cuius hactenus apud Turcas extat pondus, & nomen AZZPAR. Indicatur in lib. Misnaioth, tractatu de decima secunda cap. 2. parag. ט.

ADARCON. אֲדַרְכּוֹן

Medi nummi genus fuisse videtur quod apud Esdram legimus nomine ADARCONIM, ab interprete Latino Solidos redditum; Esd. 8, 27. cuius etiam mentio fit in lib. 2. Paralipom. cap. 29. vers. 7. In lib. Misnaioth, tractatu de Siclis cap. 2. parag. ד. definitur eius æstimatio duobus ZZELAGHIM. quæ fuisse etiam dicitur antiqua.

AVRVM siue AVREVS. זָהָב זָהוּב

Auri nomen, cùm ad nummorum rationem significandam, addito numero vsurpatur; Siclorum pondere explicandum esse iam superiùs docuimus. Atque ita interpretati sumus locum Iud. 8, 26. Et fuit pondus eorū septingēti auri (vt noster Interpres rectè addidit) sicli. Idem etiā sentit Leui Gersonis filius, in illo loco, & 2. Reg. 5, 5. & 2. Paral. 9, 16. Quanquam Chaldæus paraphrastes denarios aureos vertit: idque non inconcinnè fortassis in lib. 2. Reg. 5. Vbi ratio ex Damascenis monetis petēda videtur. In Hebraicis historiis, quæ Iosephi Gorionidis nomine inscriptæ sunt, legimus nomen ZAHVB, quod Latinè aureum dicimus, definitum Philipporum siue Philippicorum nomine, quod regale numisma & celeberrimum fuisse etiam Horatius testatur; fit autem mentio huius, lib. 2. Historiarum Iosephi cap. 7.

Sunt præterea alia nomina minùs celebria, in antiquis libris, sed quorum vsus vulgaris fuisse, & ex aliarum gentium linguis acceptus videri possit; cuius generis exempla sunt;

TEBAGH, quod dimidium siclum valebat, vt exponitur Misnaioth de Chelaim cap. 2. parag. ד. טֶבַע

HHVRZZA, quod paraphrastes Chaldæus, apud Ios. cap. 24. KESSITA reddit. חוּרְסָא

TARPAGHITH, ab auctore Haruch dictus nummus cum dimidio, cuius pōdus erat septuaginta & octo granorum hordei, vt habetur in lib. Misnaioth de Chethuboth, cap. 5. parag. ז. טַרְפָּעִית

TRIANA, nummus Traianicus in Haruc. טְרִינָא

TARZZIT, cuius etiam in Haruch mentio fit. טרסיט

LATER monetæ genus, quod Stater nonnulli dicunt, Haruch. לַטֵר

LVMI in eodem Haruch sine æstimatione tamen certa legitur. לוּמִי

CHINAH est etiam nummi genus in Haruch.

CHVZAB moneta, quam Chozba cudendam curauit, ille fortassis, cuius mentio in Actis Apost. fit. כוזב

PESSVT solidus nummus in Haruch. Et apud Heliam Leuit. in radice פשט פְּשׁוּט

PELEZZ monetæ genus non cusæ in Haruch: sed Chaldæo paraphrastæ in Ezechiel cap. 4. & 37. Siclus est. פֶּלֶס

PVLAR nummus est quidam in Beresith Rabba. cap. 22. 49. 71. פוּלָר

PARADIGMA vox Græca est, quæ exemplar significat: fuisse autem monetæ probatissimæ genus hoc nomine appellatum legimus in Haruch. פַּרְדִיגְמָא

NIKA } duo monetarū nomina in Har. scripta. נִקָא
MELVHHA מְלוּחָא

GARMAN } monetarum nomina in Haruch. גַרְמָן
HANITS חָנִיץ
ZZAIENAK צַיְנָק

SAPHAN siue SIPHNA Hadriani monetam fuisse tradit auctor Haruch. שַׁפָּן שִׁפְנָא

KANTAR Iacorum lingua valet quātum DINAR: vt docet Gerundensis in Comment. legis pag. 156. col. 1. קַנְטָר

KONTRINAK Quatrinus est in Haruch. קוֹנְטְרִינַק

DE CHICHAR. כִּכָּר

Maximi inter Hebræos ponderis nomen idemque antiquissimum est CHICHAR; pro quo Latini & Græci talentum plerumque verterunt. Sed quoniam Græcorum talētorum non vnam rationem, æstimationemq. fuisse, ex eorum, qui de asse cōscripserunt, libris constat; nos nomen ipsum Hebraicum ita vt pronuntiatur reddentes, rem ipsam ex auctorum lectione expendemus. Atque ex verbi quidem etymo nihil magnæ significationis ad interpretandū afferre possumus, nisi dicamus Chichar fuisse ponderis speciem planam, & extensam placentæ instar. quippe in naturalium rerum nominibus Chichar planiciem significat, qualis in agro Sodomorum, inter montes erat: sæpè enim hoc nomen ad eam rem indicandam vsurpatur.

Inuenimus autem in antiquis libris Chichar, pro pōdere absolutè positum, vt in li. Misn. tract. de angulo, cap. 8. para. ז. Misnaioth de CHELAIM cap. 2. para. ט. Neque fuit ratio habita numeri, sed ponderis in Chichar, cuius pondus fuisse videtur ferè mille & octingentorum siclorum, hoc est nongentarum vnciarum: Namque Camhius & Leui Gersonides lib. 1. Samuelis ca. 17. affirmant tertiam partem Chichar fuisse ferè siclos sexcentos, siue id ferrum esset, siue aurum, siue quæcunque alia materia. Præterea Camhius in lib. 2. Sam. 5, 8. & 1. Reg. cap. 9. & ca. 10. & c. 16. ait: Chichar auri esse sexcentum aureos, hoc est, vt exponere placet, tantā auri massam, quantam sexcenti sicli conficiunt: namq. hæc in pondere ferè triplo vincent sexcētos argenti siclos, qui faciunt tertiam partē Chichar. hoc pōdere fuit aureum candelabrū in deserto, Mose procurante factum. Exo. 25, 28. & 37, 24. Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donariis

in donariis viginti nouem Chichar fuit, & septingentorum & triginta siclorum, ad mensuram sanctuarij. Ex quo loco manifestum est, verum pondus Chichar siue auri, siue æris illud sit, ad siclos sanctos, hoc est, argenteos iam explicatos referri debere. Namque septingenti & triginta siclorum pondus, etiam in auro pars Chichar esse indicatur. Bases sanctuarij ex centum argenti Chichar factæ sunt, singulis Chichar per bases singulas supputatis. Æris ad opus sanctuarij oblata sunt Chichar septuaginta duo millia & quadringenti amplius sicli. Et Hiram rex Tyri ad regem Salomonem in templi structuram misisse scribitur cêtum & viginti talenta auri. 1. Reg. 9, 14. Ex Ophir verò quadringentorum viginti Chichar pondus auri allatum Salomoni legimus. 1. Reg. 9, 28. Regina Saba centum & viginti Chichar auri Salomoni munus dedit, 1. Reg. 10, 10. & multa alia, quæ in libris Regum de talento dicuntur aureo, ad hanc rationem sunt reuocanda. Similiter & quæ de argenti taléto, in Latinis versionibus commemorantur, vt 1. Reg. 20, 39. Et Naaman Syrus decem Chicharim argenti & sex mille aureos, ad regem Israelis afferebat, dono daturus prophetæ, qui se curaret; ex qua pecunia Chichar Giezi per fraudem sibi postulauit, & duo accepit. Quanquam autem ponderis esset nomen Chichar, tamen in argenti siclis numeratis exsoluebatur; quia sicli certo pondere erant, & ex illis poterat certum Chichar constare: quam ob rem in illo loco dicitur Hebraicè, Numera eis Chichar argenti. Et paulò pòst, Et ligauit duo Chichar argenti in sudario. 2. Reg. 5, 21. Et Menahem dabat Phul mille Chichar argenti, vt esset ei auxilium, & firmaret regnum eius. 2. Reg. 15, 19. Et rex Assyriorum imperabat Ezechiæ regi Iudæ trecenta Chichar argenti, & triginta Chichar auri. 2. Reg. 18, 14. Et Pharaonem Nechao centum Chichar argenti & Chichar auri mulctam terræ imposuisse legimus 2. Reg. 23, 33. Coronam auream Dauid in Rabba inuenit, cuius pondus erat Chichar auri. 1. Paralip. 20, 2. Dauid ad domum Domini ædificandam filio Salomoni ex testamento reliquit auri Chichar centum millia & argenti mille millia. 2. Paral. 22, 14. Et inducendis auro parietibus adscripsit idem tria millia Chicharim auri, & septem millia argenti. Principes verò, & diuites viri Israel ex spontaneis donariis, ad idem opus obtulerunt auri quinque mille Chichar, & Adarchonim (de quibus iam diximus) Ribbo, hoc est decem millia & argenti Chichar decem millia, & æris Ribbo. & octo millia Chichar ibidem cap. 29. Amasias Iudæ rex, centum millia robustorum ex Israel centum talentis argenti conduxit. Esdras sacerdotibus, quibus templi sarta tecta curanda commiserat, argenti Chichar sexcenta & quinquaginta, & auri centum Chichar appendit. Esdr. 8, 24. Aman Assuero regi decies mille Chichar argenti proponebat causa perdendorum Iudæorum. Esth. 3, 9.

Et quantum ex attenta verborum atque rerum consideratione conijcere possumus, arbitramur olim in vsu fuisse apud Israelitas & fortassis apud alias Orientis nationes, aurum & argentum rude incertæ formæ ac magnitudinis in tortæ siue placentæ panis speciem conflatum, ad opera deinde facienda, vel ad cudendas monetas in thesauris adseruari; vt & illa omnia eiusdem ferè ponderis fuisse, quantum videlicet à nobis est indicatum; ita metallum ipsum melius in opportunos vsus conseruabatur, & minori molestia asportari poterat, & commodiùs enumerari aut expendi. Itaque ex hac forma nomen esse acceptũ existimamus: namque huiusmodi ex aliis rerum naturis vel forma translatis verbis, artificiorum verba etiam vsurpari solent. sic enim Latini auri argentique massam dicunt, & æris etiam. Hispani ceram expressis fauis in certa vasa infusam, certaque forma duratá, panem ceræ vocant. Sic etiam Hebræi metalla in panis pressioris formam conflata, Chichar vocabant: atq. ita legimus in Zachariæ visionibus, plumbi Chichar in os mulieris sedentis in medio amphoræ fuisse coniectum Zach. 5, 7. Namque, vt diximus, Chichar præterquàm quòd loca plana & depressa significat, nomen etiam est panis in tortæ formam subacti & cocti, pro quo Interpres noster propè semper tortam Latinè reddit, vt lib. 1. Samuel. 2, 36. Futurum est autem, vt quicunque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis. Et Samuel Sauli prædicit obuiam fore tres viros, ex quibus vnus tortas panis tres ferret. 1. Samuel. 10, 4. Et Gedeon à viris Sochoth tortas in bellatorum victum postulabat. Et Salomon in templi dedicatione populo viritim distribuit singulas tortas panis & partes carnis bubulæ. 1. Paralip. 16, 3. Et Ieremiæ in carcere detento iussu regis, in singulos dies dabatur torta panis. Ierem. 37, 20. Ex quibus locis etiam magnitudo Chichar cognosci potest: erat enim tantum panis, quantum satis esset viro aut mulieri ad cibum diurnum, præter obsonia & pulmenta. Ad hanc etiam formam tortæ cariçe aut ficus olim simul coactæ Chichar ficuum vel caricarum dicebàtur, vt habemus in lib. Misnaieth tract. de Chelaim cap. 2. parag. ט. Et de rationibus & pódere Chichar etiam legimus in iisdem libris, tract. de Gharubim cap. 5. parag. ב. in Comm.

Atque hæc certa nobis de pondere illo Hebræis solemni dici possunt. Cætera autem nomina, quæ nobis obseruare cõtigit, peregrina sunt, vnà cum rebus ipsis, parumque illustria, ex quibus nonnulla subijciemus.

Est DARHAM Ægyptium pondus granorum hordei sexaginta vnius ex definitione Misnaioth de Gheduth cap. 1. parag. ב. Comment. דַּרְהַם

TARTIMAR erat dimidiæ minæ pondus, quo carnes in macello appendebantur, vt traditur lib. Mis. de Sanhedrin cap. 8. parag. ב. טַרְטִימַר

LITRA libram interpretatur Helias Leuita in radice פלס Et in libro inscripto Verba dierum Israel pag. 47. col. 4. & pag. 51. col. 1. Et eadem dicitur Mina in lib. Beressith Rabba, cap. 10, 23. 65. Et apud Camhiũ. 1. Samuel. 25. Et in eodem loco ita vocatur à Chaldæo paraphraste. לִטְרָא

KANTORIN sunt talenta in lib. Heliæ Thesbithe in radice קַנְטַר & סֶלַע קַנְטוֹרִין

KAMILIA vnciam vocát auctores Beressith Rabba cap. 8. in fine. קמיליא

Hæc de omni ponderum & mensurarum ratione in vniuersum exponenda obseruabamus Antvverpiæ 4. Cal. Augusti. 1571.

Libros de Ponderibus & Mensuris, ac Nummis sacris, à doctissimo Doctore Benedicto Aria Montano conscriptos, legi & perspexi, dignissimosque impressione & lectu iudicaui, vtpote nihil habentes, quod vel pietatem, vel bonos mores offendat. Ita ego Reynerus Brakel *S. Theologiæ Licentiatus & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Antvverpiensis.*

Et nos probamus iudicium antedicti Domini Visitatoris BRAKEL qui est vnus collegij nostri Censorij, FRANC. SONNIVS.

Vera sicli figura
Prior facies
Posterior facies
Crasitudo sicli
שקל ישראל׃ א
ירושלם קרשה
siclus israel
ierusalem sancta
Philipp. Gal.
mdcb